

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра перекладу та слов'янської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДАННЯ НА УКРАЇНСЬКУ ТА РОСІЙСЬКУ МОВИ
ВЛАСНИХ ІМЕН АНГЛОМОВНОЇ КАЗКИ

Кваліфікаційна робота студентки групи
АПм-22

(шифр групи)

ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша –
англійська

Солощенко Катерини Дмитрівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: канд. пед. наук, доц.

Каневська О. Б.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2023

ЗАПЕВНЯННЯ

Я, Солощенко К. Д., розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що, в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності, робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(К. Солощенко)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ ІМЕН АНГЛОМОВНОЇ КАЗКИ	8
1.1. Власні імена як одиниці мови художньої літератури	8
1.2. Принципи передачі власних імен мовою перекладу	19
1.3. Англomовна казка: жанровий і перекладацький аспекти	26
Висновки до першого розділу	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ ІМЕН АНГЛОМОВНОЇ КАЗКИ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ	34
2.1. Труднощі перекладу власних імен англomовної казки	34
2.2. Особливості відтворення власних імен англomовної казки в українських і російських перекладах	46
Висновки до другого розділу	66
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Переклад власних імен – це складна і багатогранна проблема. Власні імена та назви, які становлять значну частину словникового складу будь-якої мови, відображають історію, релігійні переконання та культуру країни, до якої вони належать. Існує поширена думка, що вони не потребують перекладання, і через це у перекладах з'являється багато помилок, спричинених неправильним відтворенням того чи того імені. Тому проблема адекватної передачі власного імені при перекладі з однієї мови на іншу мову залишається актуальною задачею перекладачів. «Власні назви у будь-якому жанрі виконують номінативну функцію та слугують своєрідними культурними маркерами, які виражають національну та локальну приналежність свого референта», – слушно зазначає О. Шапошник [86]. З розширенням міжнаціональних і міжкультурних контактів роль перекладу постійно зростає, а мистецтво перекладу вдосконалюється.

Проблемі перекладу власних імен художньої літератури присвячено наукові розвідки як вітчизняних (О. Бока [9]; В. Карабан і Т. Олійник [32]; А. Козачкова [40]; М. Максимюк [52]; Т. Некряч [58]; С. Ярова [87] та ін.), так і зарубіжних (E. Camara Aguilera [88]; J. Van Coillie [90]; L. Fernandes [92]; Ju. Inggs [96]; C. Nord [98]; B. Stolt [105]; S. A. Wolf, K. Coats, P. Enciso, C. A. Jenkins [94]) дослідників, у яких проаналізовано власні назви конкретних творів, визначено та схарактеризовано ефективні способи їх перекладу, оцінено роботу перекладачів та ін. Так, А. Гудманян висвітлює проблему відтворення власних назв у перекладі [20]. У публікації С. Ярової визначено особливості функціонування власних назв у художньому тексті та висвітлено проблему їх перекладу [87]. Т. Некряч ґрунтовно проаналізувала проблему перекладу промовистих імен у творах В. Шекспіра [58]. М. Загороднюк і В. Бялик також займалися проблемою перекладу шекспірівських антропонімів [23]. В. Горошко та Т. Корольова [18] схарактеризували особливості

передачі англomовних промовистих та каламбурних імен у перекладі праць Т. Пратчетта.

Існує низка наукових досліджень, в яких висвітлюються питання відтворення власних імен у перекладах дитячої літератури: А. Головня [], Н. Львова та Т. Замороз [97], О. Ребрій [71], О. Сеньків [75], Г. Чумак [85], О. Шапошник [86] та ін.

Детально вивчено питання українського перекладу антропонімів, промовистих імен, зоонімів, циклу Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера (Л. Белей [4], Г. Бойко [8], І. Матковська та Ю. Макаренко [54], А. Потапова [70]) та іншої літератури фентезі (М. Бобро та Л. Присяжнюк [6]; О. Борисова [211]; О. Петренко [66]; І. Подгурська [68] та ін.).

Особливу роль власні імена відіграють у літературних казках, оскільки тут вони, як правило, є промовистими і слугують додатковим засобом характеристики персонажів. Часто відтворення таких імен створюють труднощі для перекладачів. Погодимося з думкою, висловленою Г. Чумак: «Вибір перекладацької стратегії стає вирішальним для адекватності перекладу цільовою мовою, особливо коли маємо справу із перекладами дитячої літератури» [85].

Зображені в літературних казках персонажі (живі та неживі істоти), фантастична оточуюча їх дійсність (природа, географічні та астрономічні об'єкти), тобто створений уявою автора казковий художній світ, через свою нетиповість, навіть, нереалістичність, імена персонажів, назви предметного світу потребують особливої уваги перекладача.

Незважаючи на значний науковий доробок у розробці проблеми перекладу власних імен, багато питань залишаються до кінця не висвітленими, що спричинило вибір теми кваліфікаційної роботи **«Способи перекладання на українську та російську мови власних імен англomовної казки»**.

Мета кваліфікаційної роботи – визначити та схарактеризувати способи перекладу на українську та російську мови власних імен англomовної казки.

Відповідно до мети було поставлено такі **завдання дослідження**:

1. На підґрунті вивчення й аналізу наукової літератури визначити теоретичні засади перекладу власних імен англомовної казки.
2. Схарактеризувати англомовну казку в жанрових і перекладацьких аспектах.
3. Визначити головні труднощі перекладу власних імен англомовних казок.
4. Проаналізувати особливості перекладу власних імен англомовної казки українською та російською мовами.

Об'єкт дослідження – власні імена в мові англомовної казки.

Предмет дослідження – перекладацькі прийоми передачі власних імен англомовної казки українською та російською мовами.

Матеріал дослідження: англомовні казки та їх українські та російські переклади.

Мета та завдання дослідження кваліфікаційної роботи зумовили добір необхідних **методів дослідження**:

- загальнонаукові – аналіз й узагальнення перекладознавчої, лінгвістичної та літературознавчої літератури для порівняння й зіставлення різних підходів до проблеми дослідження, визначення її теоретичних підвалин і понятійно-категоріального апарату; описовий метод: спостереження, аналіз, синтез, систематизація та класифікація матеріалу;

- спеціальні – метод суцільного добору фактологічного матеріалу, порівняльно-зіставний метод, лінгвістичний аналіз тексту, перекладацький аналіз тексту, аналіз прийомів перекладу.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали та результати дослідження можуть застосовуватися на практичних заняттях з теорії та практики перекладу в закладах вищої освіти на факультетах іноземних мов.

Апробація результатів кваліфікаційного дослідження. Основні положення дослідження було обговорено в доповіді на науково-практичній

конференції та творчій лабораторії для студентів, учнів та вчителів «День філолога на факультеті іноземних мов» (Кривий Ріг, 2023).

Публікації. За темою кваліфікаційного дослідження опубліковано 1 статтю «Труднощі перекладу іноземних власних назв у казках» [77].

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (120 найменувань, із них – 20 іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ ІМЕН АНГЛОМОВНОЇ КАЗКИ

1.1. Власні імена як одиниці мови художньої літератури

Опис мови художньої літератури не є можливим без дослідження власних імен, наявних у тому чи тому тексті, «структурної організації ономастичного простору, стилістичних функцій онімів, їх асоціативних зв'язків, співвіднесених з реалізацією конкретного образу, авторської позиції, задуму твору» [15, с. 159].

У сучасній філологічній науці на перетині ономастики зі стилістикою, поезикою, лінгвістикою тексту, лексичною семантикою сформований новий напрям у дослідженні власних імен у художньому творі, а саме, літературна ономастика, яка вивчає особливості уживання власних імен у тексті художнього твору та за його межами.

У науковому дискурсі міститься багато досліджень, присвячених вивченню власного імені як одиниці мови та мовлення, його типів, функцій в тексті художнього твору, серед них: О. Бока [9], О. Гамалі та О. Каневська [15], О. Гера [16], А. Гудманян [20], В. Карабан та Т. Олійник [32], О. Карпенко [33], М. Мельник [55], Т. Олійник [62], О. Петренко [66], О. Пеліна [67], С. Співак [79], І. Черновалик [84], С. Ярова [87] та ін.

У дисертаційних роботах ґрунтовно висвітлюються теоретичні аспекти дослідження власних імен. Наприклад, як напрямок пізнання власних назв розглядає когнітивну ономастику О. Карпенко [33]; С. Співак із точки зору комунікативно-когнітивного підходу – власну назву в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії [79]; О. Ковальчук визначає структурно-семантичні особливості епонімів англійської та української мов [39];

Т. Олійник – семантичні та функціональні характеристики символічних власних імен в сучасній англійській мові [62]; С. Левочкина – лінгвокогнітивні аспекти онімів у художньому тексті в жанрі фентезі (на матеріалі творів У. Ле Гуїн) [48]; І. Черновалик показує особливості здійснення функціонально-семантичного аналізу власних назв у художньому тексті [84].

Науковці плідно розробляють проблему перекладу власних імен: А. Гудманян – відтворення власних назв у перекладі [20]; В. Карабан та Т. Олійник – етноспецифічність власних імен та передачу їх антономастичних значень у перекладі [32]; С. Ярова – функціонування власних назв у художньому тексті та їх переклад [87]; І. Гудима – основні способи перекладу символічних власних імен [19]; О. Пеліна – особливості перекладу українських ідеонімів і прагматонімів англійською мовою [67].

Низку досліджень присвячено вивченню літературного онамастикона. Так, О. Лесінська характеризує ономастикон художнього простору текстів Д. Г. Лоуренса [47]; Г. Лукаш аналізує ономастикон прозових творів В. Винниченка [51]; О. Гамалі та О. Каневська вивчають okazіональний ономастикон циклу Дм. Ємця про Таню Гроттер як лінгвокультурний феномен [15]; І. Микитюк на матеріалі англомовної «малої прози» – роль власної назви в художньому тексті [56]; М. Максимюк – особливості постмодерністського тексту та їх вплив на онімний простір [52]; О. Петренко – ономастику дитячих творів Р. Дала [66]; О. Бока – власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації (на матеріалі казки Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і орден Фенікса») [9].

Із перекладознавчих позицій аналізується ономастикон літературних творів багатьма дослідниками. Наприклад, О. Борисова на матеріалі роману Дж. Мартіна «Гра престолів» характеризує особливості перекладу власних назв українською мовою [11]; Є. Тимченко – власних назв у казках [81]; О. Клименко – власних імен у творі М. Мітчелл «Віднесені вітром» [37]; О. Гера – власних назв в українському перекладі книг про Гаррі Поттера [16]; О. Шапошник – власних назв англомовних

текстів фентезі для дітей [86]; Б. Стасюк висвітлює проблему неповноеквівалентності власних назв в українських перекладах казкової повісті Дж. Р. Р. Толкіна «Farmer Giles of Ham» [80] та ін.

Отже, інтерпретація літературного ономастикону (як сукупності власних імен у тексті художнього твору) здійснюється на широкому фактичному матеріалі. Особливу увагу приділено специфіці перекладу власних імен художніх творів.

Передусім, схарактеризуємо термін «власні імена».

Як відомо, слова і фразеологічні словосполучення загалом називаються лексичними одиницями, або мовними знаками. Людина користується мовними знаками, щоб виразити своє сприйняття дійсності, роботу мислення. Вони виникають унаслідок прагнення людини до економії сил, до зручності в спілкуванні. Тому словесні знаки мають форму та зміст. Форма у словесного знака подвійна – звукова (фонетична) та письмова (графічна). Це умовний набір деяких звуків і графічних знаків (літер), який сприймається як єдина цілісність. Формальна сторона словесного знака доступна і очевидна, саме з нею мають справу передусім лінгвісти та перекладачі.

Зміст словесного знака визначається темами та вихідними об'єктами та поняттями, до яких він відноситься. Якщо зміст словесного знака невідомий, то визначити його важко, оскільки словесні знаки є умовними і можуть вказувати на об'єкт різними способами.

Зв'язок між формою і змістом словесного знака в лінгвістиці називається терміном «номінація». Нас цікавить так звана предметна (ідентифікувальна) номінація, тобто позначення об'єктів.

Залежно від характеру номінації імена об'єктів поділяються на два види: загальні і власні.

У граматиці визначається, що різниця між власними та загальними іменниками (та/або назвами, які виражаються, крім іменників, словами інших лексико-граматичних класів) полягає в тому, що «перші індивідуалізують, тобто

виділяють окремі предмети з ряду однотипних, в той час як другі виконують протилежну функцію, виступаючи узагальненими назвами класів однотипних предметів або явищ» [13, с. 50]. Отже, загальні іменники вказують на певну множину схожих об'єктів. У мовленні вони можуть відноситися або до якогось окремого об'єкта з цієї множини, або до всіх цих об'єктів одразу, як до певної категорії (наприклад, *корабель, хлопчик, установа, газета*). Про загальні іменники у лінгвістиці говорять, що вони мають класифікувальну номінацію.

Загальні іменники можуть вказувати на клас об'єктів або на окремий об'єкт всередині цього класу. Це відбувається у випадках, коли:

а) індивідуальні ознаки об'єкта не мають значення: *He is too young to climb a mountain;*

б) у описуваній ситуації є лише один об'єкт даного класу. Наприклад, у повідомленні *Приїжджайте мене зустрічати на вокзал* передбачається, що адресатові повідомлення зрозуміло, який саме вокзал мається на увазі, з контексту, досвіду або на основі логічних висновків;

в) індивідуальні ознаки об'єкта описуються додатковими означеннями: *They set up outposts on the mountain overlooking the city.*

Однак часто виникає необхідність виділити певний об'єкт з множини схожих об'єктів, незалежно від ситуації спілкування і без зазначення уточнюючих ознак. У такому випадку зручно надати цьому об'єкту окреме ім'я, яким неможливо позначити будь-який інший схожий об'єкт. Таке ім'я називається власним. Власні імена слугують для окремого, індивідуального позначення об'єкта незалежно від описуваної ситуації і без обов'язкових уточнюючих означень, тобто виконують функцію індивідуалізуючої номінації.

Отже, як підкреслює М. Кочерган, власні імена слугують для виділення названого ними об'єкта, явища або особи з низки подібних для його ідентифікації та індивідуалізації [44, с. 186].

У лінгвістиці зазначається, що вивченням будь-яких власних імен займається ономастика (від грец. – мистецтво давати імена), тому іменник (або інша частина мови в ролі іменника) належить «до розряду власних при умові, що він виконує ономастичну функцію» [13, с. 50].

В ономастиці вивчаються конкретні типи власних імен, наприклад: топоніми (географічні імена), антропоніми (імена людей), зооніми (власні імена (клички) тварини), бібліоніми (назви будь-яких письменних творів), поетоніми (імена в художньому творі), теоніми (власні імена богів, божеств у будь-якому пантеоні), політоніми (назви атрибутів, символів, емблем держави), ергоніми (назви професійних, суспільних, політичних об'єднань людей) тощо.

О. Бока слушно зауважує, що власні імена, тобто омоніми, як своєрідні культурно-історичні та мовні індекси є джерелом вивчення лексичного багатства мови, оскільки відбивають назви предметів, понять та реалій [9, с. 15].

Власні імена за їх номінативними функціями поділяються на прямі (первинні) та переносні (вторинні). У прямій номінативній функції власні імена слугують для вказівки на той об'єкт, якому присвоєно власне ім'я в індивідуальному порядку. Переносна номінативна функція власних імен характеризується переносом найменування на інший об'єкт, внаслідок чого воно набуває здатність приписувати певні властивості ряду об'єктів. Через номінативний перенос можливий перехід власних імен до загальних іменників.

Перехід власних іменників у загальні, тобто використання лексичних одиниць з первинною ономастичною функцією для називання конкретних предметів і абстрактних понять, визнається, на думку А. Грищенка, такими типовими напрямками номінації:

- а) іменник – антропонім → загальний (конкретний або абстрактний);
- б) іменник – топонім → загальний (конкретний або абстрактний) [13, с. 51-52].

Отже, загальні та власні іменники перебувають у стані постійної взаємодії: з одного боку, наявний перехід власних імен у загальні (*Василько* – *васильки*; *Свалява* – *свалява*); з другого – перехід загальних іменників у власні (кінь *Аметист*, книгарня «*Сучасник*»).

Об'єкт, який позначається власним іменем, є носієм імені, або референтом. Референтами власного імені можуть бути люди, тварини, географічні та астрономічні об'єкти, установи, компанії, підприємства, кораблі, автівки та різноманітні предмети, а також назви книг, фільмів та інших творів літератури і мистецтва, тобто предмети духовної та матеріальної культури.

Важливо відзначити, що власні імена в певній мірі виконують класифікувальну номінацію. Виділяючи об'єкт із класу аналогічних об'єктів, вони неявно містять в собі вказівку на цей клас. Так, кожна з кличок *Бобик*, *Барбос*, *Шарик* відноситься до якогось окремого собаки, але завдяки тому, що це саме клички для собак, можливий перехід цих власних імен у загальні імена: слова «бобик», «барбос», «шарик» втрачають індивідуалізуючу функцію і можуть вказувати взагалі на будь-якого собаку.

Але, зазначимо, що носії мови мають в мовленні певний ступінь свободи у використанні номінативних одиниць – вони можуть давати, наприклад, людські імена собакам та іншим тваринам, кораблям, тайфунам тощо. Наприклад: кіт *Васька*, ураган *Катріна*, яхта «*Світлана*» та ін.

Власні імена, як будь-які мовні одиниці, мають план вираження (форму) та план змісту (значення). Особливістю власних імен є те, що вони називають індивідуальні предмети, але ніяким чином їх не характеризують і не оцінюють. Однак, власне ім'я відноситься до єдиного об'єкта, зміст (значення) імені відповідає всій сукупності його властивостей в їх нерозчленованій цілісності.

Стосовно плану змісту власного імені як мовної одиниці в сучасній лінгвістиці існують різні точки зору [13; 34; 37; 84], які можна узагальнити в такий спосіб:

1. Усі власні імена мають значення предметності, тобто частиною їх змісту (значення) є, ніби повідомлення про існування певного предмета (або сутності, яку ми уявляємо як предмет).

2. Більшість власних імен позначають певний клас предметів, серед яких один предмет виділяється особливо. У системі мови, з логічної точки зору, індивідуалізуюча номінація можлива лише серед предметів, які вже якось класифіковані на підставі узагальнення.

3. Власні імена, що позначають індивідуальний предмет, закріплюють у своєму значенні певну угоду, домовленість іменувати цей предмет певним чином.

4. Власні імена несуть інформацію саме про цей предмет, його властивості. Ця інформація може бути багатою або бідною, і вона буває в різній мірі відомою в різних сферах спілкування. Якщо ця інформація поширюється в масштабах мовної громади, то це означає, що дані про цей предмет є частиною мовленнєвого значення власної назви.

Отже, в значенні власного імені можна виділити такі компоненти:

а) буттєвий, або інтродуктивний, – існування та предметність позначуваного. Цей компонент значення є скороченим повідомленням: «Існує такий предмет»;

б) класифікувальний – належність предмета до певного класу, тобто до денотату імені. Денотатами антропонімів, наприклад, є люди; денотатами зоонімів – тварини тощо. Цей компонент значення є скороченим повідомленням: «Цей предмет – людина (ріка, будівля тощо)»;

в) індивідуалізуючий – спеціальне призначення даного імені для позначення одного з предметів в межах денотата. Разом компоненти (а), (б) і (в) є скороченими повідомленнями: «Є така людина, яку звать Джоном»; «Ріка, про існування якої ми повідомили, називається Ніагара» та ін.;

г) характеризувальний – набір ознак референта, достатніх для того, щоб співрозмовники розуміли, про що або про кого йдеться в мовленні. Цей компонент

значення, наприклад, у власному імені *Ніагара* є скороченим повідомленням: «Ця ріка протікає в Північній Америці і утворює один із найбільших водоспадів у світі».

Учасники певної сфери спілкування вкладають у своє мовлення фонові знання про конкретний предмет, і якщо ця сфера поширюється на всю мовленнєву громаду, то з їх фонових знань складається індивідуалізуючий компонент значення власного імені в мові як системі.

Проте цими компонентами значення власного імені також не обмежується. У мові та мовленні можливий перенос індивідуального найменування на інший об'єкт, в зв'язку з чим власні імена набувають можливість приписувати якісь властивості ряду об'єктів, отже, вони можуть мати риси загальних іменників.

Сьогодні утвердилася думка про те, що власні імена у тексті художнього твору займають особливе місце, адже вони є:

- 1) засобом характеристики персонажу (антропоніми та ін.) або художнього простору (топоніми та ін.);
- 2) способом вираження авторської позиції в тексті;
- 3) засобом створення образності та ін.

Отже, в літературному творі власне ім'я виділяється серед інших лексичних одиниць багатством і різноманітністю асоціативних зв'язків, які розкриваються в контексті твору.

Дослідники (О. Гамалі та О. Каневська [15], О. Лесінська [47], Г. Лукаш [51], І. Микитюк [56] та ін.) визначили специфічні риси власних імен як одиниць літературної ономастики, серед них важливими, на нашу думку, є такі:

- 1) вторинність номінації відносно до мовної номінації;
- 2) зорієнтованість на продуктивні моделі словотворення та на відповідність до місця, часу, соціального середовища зображення;
- 3) виникнення на підґрунті творчого та вільного пошуку автора твору;
- 4) стилістична функція в тексті художнього твору;

5) приналежність до фактів художнього мовлення.

Отже, власні імена як невід'ємний елемент форми художнього твору можуть незвичайний звуковий вигляд, змістове навантаження, асоціативні зв'язки. Власні імена є одним із засобів створення художнього образу, саме тому повинні бути «стилістично вірними та точними, повинні відповідати духу, ідеї, цілям твору» [15, с. 162].

У науковій літературі не існує одностайної думки щодо кількості та якості функцій, які виконують власні імена в творі літератури. Так, С. Левочкина виокремлює такі функції застосування власних імен у художньому тексті, як-от: номінативна, референтна, характеризувальна, інформативна (змістова), художньо-стилістична, текстотвірна [48, с. 95].

Узагальнено можна виділити такі важливі функції власних імен у тексті художнього твору:

- номінативна;
- характеристична;
- стилістична;
- ідеологічна.

Найчастіше це відноситься до вигаданих власних імен, але дуже часто письменник використовує реальні власні імена або їх комбінації.

Найбільше смислове навантаження в творі художньої літератури мають антропоніми, які:

- 1) указують на соціальний статус персонажа, його національну приналежність, вік, стать тощо;
- 2) виявляють авторську модальність: вибір імені, врахування його етимології, стилістичного забарвлення тощо;
- 3) актуалізують у тексті різноманітні символічні смисли.

Найчастіше в художніх творах зустрічаються такі власні імена, як-от:

- 1) загальноживані імена – антропоніми та топоніми;

2) промовисті імена;

3) імена-символи.

Зазначимо, що імена-характеристики, тобто промовисті імена, слова із семантично прозорою структурою, створюються автором для характеристики об'єкту номінації для підкреслення його якості, призначення.

Дослідники слушно зауважують: «оскільки смислові назви виконують не стільки номінативну, як характеристично-оцінюючу функцію, то підхід до відтворення закладених у них інформації має бути докорінно іншим, ніж при відтворенні звичайних імен» [35, с. 131].

Стосовно перекладу характеристичних імен, використаних «багатьма авторами в художній літературі, для позначення визначних (як правило негативних) рис характеру персонажів», І. Корунець указує на те, що вони «зазвичай не перекладаються, а транскрибуються чи транслітеруються», однак, у випадках їх вживання в гумористичному творі вони можуть перекладатися [43, с. 101].

За допомогою промовистого імені автор надає тексту (контексту) додатковий зміст. Наприклад: кіт *Crookshanks* із циклу Дж. К. Ролінг (англ. «crook» – «зігнути», «shanks» – «ноги»); український переклад – *Криволапик*, російський – *Криволап*, *Косолапус* – калькування, дослівний переклад; персонаж казки Р. Дала *Augustus Gloop: Augustus* (лат. «великий») + *Gloop* (англ. «в'язка і липка речовина, щось неприємне») – ім'я жадібного, нерозумного хлопця (комічний ефект).

За допомогою символічних імен у тексті художнього твору актуалізуються додаткові таємні смисли, авторські наміри та оцінки. Так, в імені головної героїні циклу Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера *Hermione Granger* (*Герміона Грейнджер*) протягом тексту реалізуються різні символічні значення: *Hermione* (грец. «красномовство») у давньогрецькій міфології – дочка Олени Троянської; в християнській традиції – дочка св. апостола Пилипа, свята; головна героїня

«Зимової казки» (The Winter's Tale) В. Шекспіра – «приклад гідності без гордості, любові, без пристрасті, ніжності без слабкості» [103, с. 87]. Прізвище героїні також має таємне значення: *Grange* – назва асоціації фермерів в Британії, що борються за права тварин (у четвертій книзі Герміона бореться за права ельфів). Або вигадане власне ім'я перетворюється на символічне, коли використовується в творах інших авторів із закріпленим за ним символічним значенням, стає прецедентним текстом, наприклад: *Mowgli* – *Мауглі* – *Маугли*; *Cinderella* – *Попелюшка* – *Золушка* та ін.

Оказіональні (індивідуально-авторські новоутворення) антропоніми, на думку дослідників (О. Петренко [66], І. Подгурська [68] та ін.) є іменами, більш насиченими за змістом і емоційним навантаженням, ніж звичайні, загальноживані імена, а «їх специфіка полягає в тому, що, обслуговуючи певний контекст, вони не претендують на те, щоб бути закріплені у мові і увійти в загальний вжиток» [66, с. 5].

Таким чином, власні імена є універсальною мовною категорією та мають стійкі асоціації з поняттями певної національної культури. Вибір власних імен у творі літератури зумовлено культурою, історією, менталітетом народу, до якого належить автор. Для того щоб у читачів інших народів виникали такі самі асоціації, необхідними є адекватний їх переклад і якісний коментар.

Власні імена, застосовані автором в художньому творі, складають його єдиний ономастичний простір, беруть участь у створенні образів персонажів і загальної образності тексту, допомагають розкрити художній задум письменника, є одним із головних засобів вираження авторської модальності.

1.2. Принципи передачі власних імен мовою перекладу

Одна з найважливіших особливостей власних імен полягає в тому, що оскільки вони закріплюються за предметом в індивідуальному порядку, то повинні слугувати для позначення цього предмета не тільки в якомусь одному мовному середовищі, але і в інших мовних і культурних середовищах. Отже, власні імена – це об'єкт міжмовного та міжкультурного запозичення. Стосовно перекладу з однієї мови на іншу говорять про передачу власного імені [59].

Проблема передачі іншомовних власних імен пов'язана з численними труднощами. Проте важливо розуміти, що їх причиною є не лише прогалини в знаннях перекладачів та інших мовних посередників, але й деякі глибинні причини, які є загальними для явища запозичення як явища міжмовної комунікації.

Можна стверджувати, що явищу запозичення власного імені з однієї мови в іншу властива певна діалектична суперечність, оскільки прагнення зберегти унікальне ім'я для об'єкта передбачає цілий ряд завдань. На жаль, ці завдання не можуть бути реалізовані в повній мірі через кілька об'єктивних обмежень, а також через те, що деякі з цих завдань у конкретних ситуаціях запозичення суперечать іншим.

На підґрунті студіювання перекладознавчої літератури (К. Альошина [1], А. Гудманян [20], В. Карабан і Т. Олійник [32], В. Коптілов [41], І. Корунець [43], Т. Некряч [58], О. Пеліна [67] та ін.) сформулюємо деякі загальні підходи до розв'язання проблеми передачі власного імені на іншу мову та визначимо головні принципи.

1. Принцип прямого переносу. Зазвичай лінгвісти рекомендують орієнтуватися на фонетику імені при міжмовному передаванні імені власної особи. При цьому вони виходять з того, що усна мова є первинною, а писемна –

вторинною, але дуже часто знайомство з іменами та назвами на іншій мові відбувається за допомогою письмових джерел.

Під час запозичення назви власної особи його передача може також орієнтуватися на писемну (графічну) форму. Можливий простий перенос графічної форми назви без змін з тексту на одній мові в текст на іншій мові. Це найчастіше практикується, коли мови використовують спільну графічну основу писемності. Наприклад, при передачі імені в незмінній формі носії приймаючої мови часто намагаються нав'язати імені вимову, відповідну правилам читання на їхній рідній мові. Наприклад, французи вимовляють ім'я *Моцарта* (*Mozart*) так, ніби це було французькою назвою – [mozar].

2. Принцип транслітерації. Транслітерація використовується тоді, коли мови користуються різними графічними системами (наприклад, англійська, українська, грецька, вірменська, грузинська), але букви (або графічні одиниці) цих мов можуть бути поставлені у відповідність одна одній, і згідно з цими відповідностями відбувається міжмовна передача назви власного імені.

Транслітерація має як переваги, так і недоліки. Очевидні переваги полягають в тому, що письмовий варіант імені не спотворюється, назва отримує універсальну ідентифікацію, незалежну від мови (наприклад, прізвище *Філіпчук* передається англійською як *Filipchuk*, а французькою як *Pilipchuk*).

Іноколи важко відновити початкову форму іноземного імені чи прізвища, поданого в українській транскрипції, тобто з орієнтацією на звучання, а не на написання імені (наприклад, *Юнг* – *Young* чи *Jung*? *Йен* – *Ian* чи *Earn*? *Хьюстон* – *Houston* чи *Huston*? *Лі* – *Leigh*, *Lee* чи *Lie*?).

Під час транслітерації в ще більшій мірі, ніж під час прямого переносу, мова, яка запозичує власне ім'я, нав'язує йому вимову згідно зі своїми власними правилами. Особливо яскраво ця тенденція виявляється у відношенні античних і інших історико-міфологічних імен: наприклад, англійською *Aphrodita* (*Aphrodite*) – [aefra'daiti].

3. Принцип фонетичної подібності (транскрипція). Оскільки звукова система мови є первинною, а письмова – другорядною, основним завданням при передачі іншомовних слів є якнайточніше відтворення звучання вихідного слова за допомогою засобів приймаючої мови. Цей принцип називається транскрипцією і є основним принципом передачі іншомовних слів в українській мові [59].

Головною метою системи транскрипції є не стільки передача звучання іншомовного слова буквами приймаючої мови, скільки збереження принципу взаємної однозначності відповідності між фонемами вихідної мови та їх графічними відображеннями у приймаючій мові. Важливо зазначити, що ця мета далеко не завжди досяжна.

Сучасна практика перекладу розробила принцип практичної транскрипції, який спрямований на передачу звучання іншомовного слова, але включає в себе також деякі елементи транслітерації. Завдяки цим елементам транслітерації легше відновити вихідну форму власного імені на мові оригіналу, що іноді є дуже важливим для перекладача.

До елементів транслітерації у практичній транскрипції власного імені з англійської мови на українську та російську мови відносяться: передача подвійних приголосних як подвійних (*Tattersall's – Тамперсоллз*, хоча англійські подвійні приголосні вимовляються як один звук); передача *r* після голосних і *g* після *n* (*sterling – стерлінг, стерлінг*); передача ненаголошеної голосної відповідною літерою (*Brixton – Брикстон, Nature – Нейчур*, де *o* і *u* відповідають нейтральному звуку) та деякі інші.

4. Принцип благозвучності і збереження тотожності власного імені. Транскрипція іншомовних назв часто призводить до появи звукових і буквених поєднань, які не є характерними для української мови (наприклад, *ou, ue, жю, ie*). Це часто робить їх важкими для читання. Тому при передачі імен можливі відхилення від загальних правил транскрипції з метою зручної вимови власного імені на приймаючій мові, особливо якщо це вимагає характер перекладу тексту.

Крім того, можливі звукові комбінації, які викликають небажані асоціації з лексикою зниженого рівня, включаючи вульгаризми та непристойні слова. Наприклад, передача початкового складу *her-* в англійських та німецьких іменах *Herbert, Hermann, Hermione* та ін. У російській та українській мові вже давно склалася традиція транскрибувати їх, не використовуючи літеру "х", щоб уникнути неприємних звукових поєднань. Замість цього використовується літера "г": *Герберт, Герман, Герміона* та ін.

Імена та назви мають варіабельність, тобто один і той же об'єкт часто можна називати кількома різними способами, змінюючи його назву. У випадку антропонімів це проявляється у створенні зменшувальних і скорочених форм (наприклад, від особових імен), а також у прізвищах членів однієї сім'ї з різним морфологічним оформленням. Схеми варіативності особових імен розкривають значущі різниці між різними мовами. Вибір того чи того варіанта диктується не ситуацією, а визначеними вподобаннями носія імені.

Незважаючи на варіації в назвах, співрозмовники розуміють, що вони вказують на одну й ту саму особу, тобто в цій основній функції імені – функції вказівки на певну особу – різні варіанти імені є тотожними один одному. Наприклад, *Саша* і *Шура* – це варіанти імені *Олександр*, а *Ганнуся* та *Онизя* – імені *Ганна*.

При передачі іншою мовою читачі часто мають труднощі з ідентифікацією різних варіантів одного і того самого власного імені. Виявляється, що принцип транскрипції суперечить принципу збереження тотожності імені в цих випадках.

5. Принцип адаптації імені до граматичної системи приймаючої мови. Звуковий вигляд власного імені тісно пов'язаний з його граматичною категоризацією. В українській мові запозиченим іменам або назвам обов'язково надається граматичний рід, який диктується нормами української мови, а не нормами вихідної мови. Наприклад, назви французьких річок *Oise, Orne*, міст *Cannes, Lille*, регіонів *Provence, Touraine* у французькій мові мають жіночий рід, а

їх українські та російські відповідники – *Уаз, Орн, Канн, Ліль, Прованс, Турен* – мають чоловічий рід, так як більшість українських і російських іменників, що закінчуються на приголосний, також є чоловічого роду. Багато власних імен, що закінчуються на *-а*, функціонують в російській та українській мовах як іменники першого відміни: *Анкара, Мексика, Бужумбура*, навіть якщо у вихідних мовах кінцева *а* відноситься до незмінної основи.

Часто спостерігаються різні варіації при передачі імен і прізвищ, що закінчуються на *-а* і *-я*, які запозичені з грузинської, японської та інших мов. Інтерпретація закінчень *-а* і *-я* як флексій і наслідки з цього відмінювання таких імен (наприклад, рос.: *Окуджава* (називний відмінок) – *Окуджавы* (родовий відмінок), *Куросава* (називний відмінок) – *Куросаве* (давальний відмінок)) викликає суперечки серед тих, хто вважає таку морфологічну структуру неправильною і наполягає на тому, щоб такі імена залишалися незмінними.

6. Принцип урахування історичної традиції та характерних компонентів значення власного імені. Міжкультурні та міжмовні контакти мають довгу історію. Імена та назви давно запозичуються з однієї мови в іншу, переживаючи найрізноманітніші зміни або змінюючи свій вигляд під час розвитку та трансформації мов. Порівняння багатьох власних імен, які позначають одні й ті самі об'єкти в різних мовах, показує, наскільки вони відрізняються. Наприклад, *Suomi* – українською *Фінляндія*, *Карл Великий* – англійською і французькою *Charlemagne*.

Багато власних імен прийшли в українську мову давно і не завжди безпосередньо з оригінального джерела. Це особливо стосується історичних, релігійних, фольклорно-міфологічних і літературних власних імен. Не всі вони вимовляються та пишуться так, як це передбачають сучасні норми і рекомендації щодо практичної транскрипції.

Власне ім'я може фіксувати певні характеристики об'єкта. У фразі «*I dreamed of becoming Clarence Darrow*» мова йде не так багато про конкретну

особу, скільки про характеристику її діяльності. Але ступінь відомості цього імені в англійській та українській мовах настільки різний, що передача лише формального боку імені («*Я мріяв стати Кларенсом Дерроу*») недостатня для адекватного розуміння цієї фрази українською або російською мовами.

Інший тип характеристичних елементів у значенні імені може бути пов'язаний з його походженням від загальних слів. Тоді перекладач стає перед дилемою: на користь чого віддати перевагу – передачі форми цілого імені або значення його складових елементів [34].

Вибір, який тут доводиться робити, це вибір між фонетичним передаванням і дослівним перекладом. Як зовнішній вигляд (унікальний звуковий та графічний образ), так і значення складових елементів власного імені можуть бути важливими, і тоді перед перекладачем стоїть нелегка задача у пошуку додаткових аргументів на користь того чи того варіанта передачі.

7. Принцип урахування конкретної прагматичної задачі. Практичні рішення щодо передачі власного імені великою мірою залежать від конкретної задачі, яка стоїть перед учасниками міжмовної взаємодії.

Так, серйозні картографічні видавництва англосовітських країн намагаються включати на картах іноземні топоніми не в тій формі, в якій вони виглядають в англійській мові, а в тій формі, в якій вони пишуться у вихідній мові. Наприклад, *Wien*, а не як *Vienna* (укр. *Відень*, рос. *Вена*).

З іншого боку, при перекладі публіцистичних, художніх (особливо дитячих) творів на перше місце виходить не юридична точність, а зручність сприйняття та вимови.

Зрозуміло, що явище запозичення залежить від різних, іноді протилежних факторів, що пояснюється взаємодією структурно різних мовних систем. При передачі власних імен казкових персонажів (фольклорних або літературних) іншою мовою слід керуватися декількома принципами, але ці принципи не можуть бути застосовані одразу всі й в однаковій мірі.

Отже, перекладачеві слід будувати систему пріоритетів у кожному окремому випадку. Ось приблизна стратегія перекладача при роботі з власним іменем (М. Бережна [5], М. Бобро та Л. Присяжнюк [6], О. Борисова [11], В. Горошко та Т. Корольова [18], А. Гудманян [20] та ін.):

1. Переконатися, що це дійсно власна назва, тобто назва індивідуального предмета.

Так, в англійській мові для ідентифікації власного імені застосовується велика літера, проте з великої літери пишуться й інші слова, наприклад: назви національностей, наукові назви видів рослин і тварин, а також загальні слова, яким у тексті надається особливе значення чи узагальнений смисл.

2. Визначити, до якого класу об'єктів (денотату) належить власне ім'я.

Після встановлення категорії власного імені (антропонім, топонім, зоонім, бібліонім та ін.), можна врахувати додаткові особливості понятійного значення цієї лексеми: варіанти передачі власного імені, контекст, культурно-національна специфіка.

3. Визначити національно-мовну належність власного імені.

Це допомагає обрати правильну систему орієнтирів при транскрипції або виборі традиційного варіанта передачі власного імені.

4. Перевірити, чи існують традиційні еквіваленти власного імені.

Це особливо важливо, якщо в тексті згадуються які-небудь історичні події. Історія з найдавніших часів аж до кінця XX століття вже описана і проаналізована, і у відповідній літературі зазвичай уже закріпилися традиційні відповідності для історичних власних імен. Це також стосується власних імен із сфери релігії, міфології, фольклору та художньої літератури та мистецтва.

Перекладачу слід глибоко проаналізувати ситуацію і тільки після цього обрати одне із наступних рішень:

а) дотримуватися традицій, а за наявності декількох традиційних відповідників обґрунтовано вибрати один із них;

б) порушити традицію і запропонувати новий варіант з урахуванням будь-яких нових обставин або на підставі обґрунтованих причин.

5. Прийняти перекладацьке рішення, враховуючи всі складові форми та змісту власного імені, характер перекладу та цільову аудиторію.

Попередні етапи роботи вимагають від перекладача звертатися до словників і довідкових джерел. Але якщо перекладач вважає, що в цих джерелах відсутні готові відповідники, то слід намагатися передати адекватно найважливіші компоненти форми та змісту, звертаючи особливу увагу на такі аспекти:

- а) зручність вимови та благозвучність отриманого відповідника;
- б) можливість відмінювання цього еквівалента, його вживання в фразі / реченні, утворення похідних слів;
- в) збереження ідентичності власного імені;
- г) придатність кінцевого варіанта для практичних потреб цільової аудиторії.

Таким чином, однією із основних проблем при перекладі власних назв є відсутність відповідних еквівалентів у цільовій мові. Переклад власних імен як одиниць художнього твору потребує творчих зусиль перекладача, пошуку необхідних перекладацьких рішень при передачі того чи того власного імені.

1.3. Англomовна казка: жанровий і перекладацький аспекти

Як відомо, казка – один із найулюбленіших жанрів у фольклорі та літературі народів світу.

Народна казка – це жанр усних оповідань з фантастичною вигадкою, зміст і форма якого спочатку були пов'язані з міфами та художньо перетворені стали частиною художньої прози. Як указують українські фольклористи, казка є явищем історичним, вона з'явилася тоді, коли людина перестала мислити міфологічно, коли чисто поетична вигадка почала відігравати переважну роль [26, с. 5]. Казка як епічний твір фантастичного, алегоричного та соціально-побутового характеру

має своєрідну систему художніх прийомів, які слугують героїзації позитивних героїв і висміюванню негативних персонажів [26, с. 5]. Персонажі казки перетворилися на знаки та символи абстрактних категорій добра, зла, прекрасного, потворного, чарівного, адже в казках сконцентровано життєвий досвід, накопичений людством упродовж тривалих відрізків часу, та індивідуальні фантазії безіменних виконавців, які трактують казковий сюжет на власний розсуд [65, с. 15].

Отже, у казці відбивається життя народу в найрізноманітніших її аспектах. Казка є синтезом народної мудрості, народного таланту, народного світогляду.

Загальноприйнятим є поділ казок на такі види, як-от: казки про тварин, побутові, чарівні.

Казки також класифікують за особливостями поетики (передусім, композиційним): кумулятивні (повтор однотипних подій), оповідні, приповідкові та ін.; за характером образності: алегоричні, з персонажами (людьми, тваринами, чарівними предметами тощо); за стилем: гумористичні, сатиричні, героїчно-патетичні та ін.

У казках про тварин усім персонажам приписуються властивості людей. Найчастіше ці казки – гумористичні або сатиричні твори, які мають повчальний характер. Головними рисами казок про тварин є такі:

- 1) персонаж – хитрун, шахрай, брехун (лиса, заєць, вовк, ворон, орел, півень, павук тощо);
- 2) жорстка боротьба за існування між тваринами відтворюється як алегоричне зображення гострих соціальних конфліктів;
- 3) власна поетика та стиль (композиційний прийом несподіваної зустрічі; пісенні вставки тощо);
- 4) умовність та художнє узагальнення;

5) чітке розмежування позитивних і негативних персонажів; різкі зміни у сюжеті – від світлого та радісного до темного і похмурого та навпаки; обов'язкова перемога добра над злом;

б) дидактична та виховна спрямованість.

У чарівних казках, джерелом яких були міфи та легенди, міфологічні погляди на світ, на потойбічне життя тощо, втілюються мрії людей про краще, інше життя, в якому царює справедливість, герої – носії позитивних якостей – за допомогою чарівних умінь і предметів стають переможцями в життєвій боротьбі.

Риси чарівних казок:

1) тема – долі бідних і принижених, які за вірність, доброту, некорисливість, хоробрість нагороджуються благополуччям, добробутом, любов'ю;

2) магічні сили, чарівні предмети, вміння, здібності, знання;

3) чарівні помічники: кінь, жаба, вовк, дружина-чарівниця тощо;

4) злі сили: відьми, багатоголові чудовиська та ін.

Побутові казки мають гостру соціальну спрямованість. Її персонажі: селяни, священики, торговці, робітники, солдати та ін. Досить часто побутові казки переходять в анекдот.

Казки різних народів складають скарбницю світової літератури.

Казки містять комунікативний, естетичний, дидактичний, психотерапевтичний аспекти. Коли дитина слухає казку, вона сприймає філософські смисли, стилі взаємовідносин, моделі поведінки, тим самим відбувається виховання дитини, збагачення її внутрішнього світу.

Літературна (або авторська) казка щільно пов'язана з народною казкою темою, сюжетом, мотивом і, навіть, стилем. У літературознавстві (Т. Бовсунівська [7], Л. Левицька [46], О. Нефьодова [60], О. Папуша [65], О. Сорокотенко [78] та ін.) підкреслюється, що в творчості письменників казка набула самостійності та художньої неповторності, хоча й зберегла низку фольклорних особливостей у жанрових прийомах, героїзації персонажів, у трактуванні див. Науковці

вказують, що літературна казка «або наслідує фольклорну, або створює дидактичний твір на основі нефольклорних сюжетів» [21]. Характерними рисами літературної казки є, з одного боку, наявність дива, найчастіше нереалістичного та немотивованого; а з другого – наближення до реального життя. Отже, виникнення літературних казок засвідчило рух літератури до народності, до національної самобутності.

В англійській літературі це казки М. Бонда, Л. Керролла, Р. Кіплінга, А. Мілна, Б. Поттер, У. Теккерея, П. Треверс, О. Уальда та інших письменників. Сьогодні найбільш популярними є казкові книги Дж. Р. Р. Толкієна, К. С. Льюїса, Дж. К. Ролінг, Р. Дала, У. ЛеГуїн та ін.

Розвиток жанру казки в англійській літературі пов'язаний з іменами Дж. Роскіна («Король Золотої Ріки»), У. Теккерея («Кільце і троянда»), Ч. Кінгсли («Діти вод»), Л. Керролла, Дж. Макдональда («Фантасти», «Ліліт», «Принцеса і гоблін», «Принцеса та Курді», «Подих північного вітру»).

Трохи пізніше, наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть, відбулися перші успішні спроби англійських письменників поєднати у своїх книгах чарівну, казкову, фантастичну реальність з повсякденним життям Великобританії тих років. У творах Ф. Енсті («Шкереберть», «Мідний глечик») та Е. Несбіт («Заклятий замок», «П'ятеро дітей і Воно», «Фенікс і килим», «Історія амулета») фантастичне проникає в реальність, ламаючи стереотипи мислення головних героїв, які (наприклад, у Е. Несбіт) є звичайні діти, описані з симпатією, добротою та теплим гумором.

Найчастіше у літературній казці діють персонажі-діти. Так, до чарівної Країни Оз відправляється Дороти – маленька героїня серії книг Л. Ф. Баума; у Небувалії (Never-Never Land) опиняються герої «Пітера Пена» Дж. Баррі; у Країні Фантазії – герой «Нескінченної Книги» М. Енде; у дивовижній Нарнії – персонажі книг К. С. Льюїса; героїв-дітей з циклу П. Треверс про Мері Поппінс виховує справжня няня-чарівниця; літає на мітлі чарівна міс Прайс з оповідання М. Нортон

«Мітла і металевий кульок»; з дивовижним створінням на ім'я Пак, найстарішим з Давніх, останнім мешканцем полум'яних пагорбів, зіштовхуються юні герої двох збірок Р. Кіплінга – «Пак з чарівних пагорбів» і «Подарунки фей».

Необхідно підкреслити, що в творах Дж. Р. Р. Толкієна та К. С. Льюїса (а потім і романах Дж. К. Ролінг), літературна казка перетворюється на фентезійну, до якої включаються художні елементи різних жанрів, об'єднуються притча та казка, світ реальний та світ фантастичний, вигаданий уявою автора, що забезпечує єдність двох світів та їх взаємопроникнення. Перехід із одного світу до іншого здійснюється за рахунок зміщення часу та простору, а переміщення в різні світи показано як мандрівки героїв. Традиційний для казок мотив мандрування отримує новий смисл – духовні пошуки персонажів, їхнє моральне зростання або падіння, переборення страху, зради, байдужості.

Досить часто в літературних казках розкривається тема навчання героїв основам магічного мистецтва (різноманітні «Школи Чарівників»). Наприклад, це одна із головних тем циклу центральна тема романів про Земномор'я У. Ле Гуїн або книг про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг.

Так, у циклі про Гаррі Поттера діти в школі чарів і чаклунства навчаються за такими підручниками: *The Standard Book of Spells (Grade 1) by Miranda Goshawk; A History of Magic by Bathilda Bagshot; Magical Theory by Adalbert Waffling; A Beginners' Guide to Transfiguration by Emetic Switch; One Thousand Magical Herbs and Fungi by Phyllida Spore; Magical Drafts and Potions by Arsenius Jigger; Fantastic Beasts and Where to Find Them by Newt Scamander; The Dark Forces: A Guide to Self-Protection by Quentin Trimble*. Український переклад В. Морозова: «Стандартна книга заклинань» (1-й курс) Міранди Гошоук; «Історія магії» Батільди Бешот; «Магічна теорія» Адальберта Вофлінга; «Початковий курс транс фігурації» Емеріка Свіча; «Тисяча магічних трав та грибів» Філіди Спор; «Магічні зілля й настійки» Арсеніуса Джигера; «Чарівні звірі і де їх знайти» Ньюта Скамандера; «Темні сили – посібник для самозахисту» Квентіна Тримбла. У тексті книги

підкреслюється серйозність навчання: *All students should have a copy of each of the following.* – *Всі учні повинні мати по одному примірнику таких книжок.*

Безперечно, текст казки, як і будь-який текст, є вербальним повідомленням, що передає предметно-логічну, естетичну, образну, емоційну та оцінну інформацію, яка оформилась в ідейно-художньому змісті тексту в єдине ціле [78, с. 13]. Тому перекладачі повинні зважати на семантику тексту казки, яка представлена найчастіше системою образів, що передають певні об'єктивні знання про світ у мовних формах. В. Коптілов справедливо вказував, що перекладач художнього твору повинен уважно відноситись до його семантики і до його стилістики: «Досконалим перекладом художнього твору може вважатися лише такий переклад, який передає ідейно-образну суть першотвору через відображення його семантико-стилістичної структури. Всі важливі складники оригіналу в їх взаємозв'язках між собою і художньою цілістю твору мають бути відбиті в перекладі» [42, с. 10]. Дослідник особливу увагу приділяє перекладу дитячої літератури, «оскільки перекладач має враховувати особливості сприймання художнього твору неповнолітнім читачем» [42, с. 10].

І. Подгурська підкреслює, що «Жанр сучасної британської чарівної казки тісно пов'язаний з актом авторської словотворчості, тому що нові концепти казкової картини світу потребують нових назв» [68, с. 317]. Художні образи персонажів, представлені в текстах казок, є носіями концептуальної інформації. Саме тому переклад казкових власних імен потребує пильної уваги та творчого підходу з боку перекладачів.

У перекладознавстві сформульовано принципи перекладу казкових творів, а саме:

1. Взаємозв'язок між малюнками в книзі та підписами до них (стосується книг з малюнками).
2. Особливості культури вихідної мови.
3. Точний вибір слів, гра зі словами.

4. Діалект, реєстр слів, імена.

5. Можливість так званого «подвійного спрямування» (тобто до дитячої та дорослої аудиторії, так званий «білінгвізм»).

Переклад англомовних казок є важливим засобом обміну культурними цінностями, засобом, який допомагає зближенню та взаєморозумінню народів.

Таким чином, переклад англомовних народних і літературних казок загалом і власних імен у них зокрема підпорядковується методологічним засадам теорії художнього перекладу, на яких будується творчість перекладача, – збереження суттєвого та еквівалентна заміна будь-яких елементів у відповідності до художньої реальності оригіналу.

Висновки до першого розділу

У розділі визначено та описано теоретичні засади перекладу власних імен англомовної літературної казки.

Виявлено, що власні імена в художньому творі складають його ономастикон. Інтерпретація літературного ономастикону здійснюється на широкому фактичному матеріалі.

Установлено, що власні імена слугують для виділення названого ними об'єкта, явища або особи з низки подібних для його ідентифікації та індивідуалізації.

Визначено компоненти значення власного імені: буттєвий, або інтродуктивний; класифікувальний; характеризувальний; а також функції власних імен у тексті художнього твору: номінативна, характеристична, стилістична, ідеологічна.

Власні імена у тексті художнього твору є засобом характеристики персонажу (антропоніми та ін.) або художнього простору (топоніми та ін.); способом вираження авторської позиції в тексті; засобом створенням образності.

Однією із основних проблем при перекладі власних назв є відсутність відповідних еквівалентів у цільовій мові. Переклад власних імен як одиниць художнього твору потребує творчих зусиль перекладача, пошуку необхідних перекладацьких рішень при передачі того чи того власного імені.

Народна казка – це жанр усних оповідань з фантастичною вигадкою, зміст і форма якого спочатку були пов'язані з міфами та художньо перетворені стали частиною художньої прози.

Літературна (або авторська) казка щільно пов'язана з народною казкою темою, сюжетом, мотивом і, навіть, стилем. Характерними рисами літературної казки є наявність дива, найчастіше нереалістичного та немотивованого; наближення до реального життя.

Установлено стратегії перекладача при роботі з власним іменем казки:

- 1) переконатися, що це дійсно власне ім'я – це назва індивідуального предмета;
- 2) визначити, до якого класу предметів (денотату) відноситься власне ім'я;
- 3) визначити національно-мовну приналежність власного імені;
- 4) прийняти перекладацьке рішення з урахуванням усіх компонентів форми та змісту власного імені, характеру перекладу та цільової аудиторії.

Переклад англійських казок є важливим засобом обміну культурними цінностями, засобом, який допомагає зближенню та взаєморозумінню народів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ ІМЕН АНГЛОМОВНОЇ КАЗКИ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

2.1. Труднощі перекладу власних імен англomовної казки

Проблема перекладу власних імен пов'язана з численними непорозуміннями та помилками. Одним із таких протиріч є труднощі перекладу реалій, які наявні в мові оригіналу та не збігаються з елементами мови перекладу, що позначають поняття чужі для інших культур і завжди становлять чималі складнощі у процесі перекладу.

Передача власних імен при перекладі є одним з аспектів проблемно-орієнтованої теорії перекладу. Тому доцільно виділити важливість проблеми перекладу власних назв у казках, які є «носіями індивідуальної картини світу» [29, с. 18] народу як митця або письменника, якщо це літературна казка.

Г. Чумак підкреслює, що дослідники не раз відзначали особливі якості казкового слова, зокрема його семантичну ускладненість. Це притаманне і казковим іменам, у яких відображаються прадавні уявлення про те, що кожна річ має своє, невіддільне від неї, ім'я. ... Для того щоб знайти ім'я для казкового персонажа, письменник використовує вже існуючі назви або самостійно вигадує нові, фантастичні, абсурдні, описуючі імена для героїв, які їх представляють. Тому, очевидно, що в казці немає жодної назви без певним чином акторського наміру у ній, який в деяких випадках більш або менш помітний для читача» [85, с. 300-301].

У перекладознавчій науковій літературі (О. Бока [9], А. Гудманян [20], Р. Зорівчак [28], О. Кальниченко [29], В. Карабан та Т. Олійник [32] та ін.) зазначається, що перекладачі стикаються з такими основними проблемами щодо перекладання власних імен, як-от:

- у мові перекладу немає наявного еквіваленту через відсутність у носіїв даної мови явища (мотивувального елемента), за допомогою якого сформоване власне ім'я (як мотивоване, похідне слово),

- існує необхідність передати не тільки предметне значення (семантику) власного імені, а й лінгвокультурну конотацію (колорит) – додаткове значення, відтінки, її національне та історичне забарвлення.

Отже, переклад власних імен у казках – кропітка робота. Оскільки казки орієнтовані на дитячу цільову аудиторію, перед перекладачем стоїть завдання власним ім'ям передати характер героя, а також зімітувати звукову оболонку імені, яку дитина швидко запам'ятає та буде мати певні асоціації.

Добір власних імен у фольклорній та ще більше у літературній казці зумовлено «установкою на вигадку». Погодимося з думкою, висловленою Г. Чумак: «Проте в казці не все вигадане й “неправдоподібне”. Уся жанрова суть казки якраз і полягає в своєрідності казкового поєднання в ній реального і вигаданого. Тут предмети, явища природи, тварини діють, як люди. Людські риси спостерігаються у світі тварин і речей» [85, с. 301].

Мета відтворення власних імен засобами іншої мови в тому, щоб зберегти стилістику та семантику імені. Хоча в перекладі власне ім'я може викликати нові асоціації або зовсім їх не викликати, втратити свою експресивну функцію, існує багато засобів компенсації неминучих втрат. Оскільки різні власні імена потребують різних підходів, спочатку треба визначити типи онімів та їх функції [31, с. 279–299].

У науковій літературі (А. Болотнікова та А. Мороз [10], О. Гамалі та О. Каневська [15], А. Головня [17], А. Грищенко [13], В. Карабан [31], О. Карпенко [34], О. Ковальчук [39] та ін.) визначено та описано такі типи власних імен, тобто онімів, як-от: антропоніми, патроніми, епоніми, теоніми, зооніми, топоніми, астроніми та ін. Схарактеризуємо більш детально ті власні імена, що є

властивими для казки та особливості їх передавання мовою перекладу (українською та російською).

Антропонім – власна назва: ім'я особове, ім'я по батькові (патронім), прізвище, прізвисько, псевдонім. «Антропонім кодує в собі цінні для дослідження історії мови матеріали: фонетичні, словотвірні, семантичні та інші мовні явища. У більшості народів за різних епох найменування (або зміна імені) пов'язано з певними обрядами, завдяки яким часом можна одержати нові відомості про колишній побут, устрій та вірування народу, міграційні процеси та розвиток соціальних класів, професій і ремесел, а також особливості родинних відносин та цінності матеріальної й духовної культури народу загалом» [22].

Отже, антропоніми – це власні імена (або набір імен, які включають всі можливі варіанти), офіційно присвоєне окремій людині як її ідентифікаційний знак. Антропонім вказує, але не приписує жодних властивостей.

Незамінна прагматична зручність власних імен полягає в тому, що вони дозволяють говорити про когось публічно, не узгоджуючи заздалегідь, які саме властивості мають забезпечити ідентичність референта.

Антропоніми в мові мають поняттєве значення, на якому ґрунтується уявлення про категорію, клас об'єктів. Зазвичай цьому значенню притаманні наступні ознаки:

а) вказівка на те, що носій антропоніму – людина: *Peter, Lewis, Пітер, Льюїс*, на відміну від *London, Thames, Лондона, Темзи*;

б) вказівка на належність до національно-мовної спільноти: *Robin, Henry, William, Робін, Генрі, Вільям*, на відміну від *René, Henri, Wilhelm, Рене, Анрі, Вільгельма*;

в) вказівка на стать людини: *John, Henry, Джон, Генрі*, на відміну від *Mary, Elizabeth, Мері, Єлизавети* [12; 23].

У значенні англійських особистих імен зазвичай (у більшості випадків) присутні всі три ознаки, у значенні прізвиськ – лише перша і друга ознаки. Оскільки

набір можливих ознак обмежений, виходить, що на загальномовному рівні багато антропонімів мають однакове узагальнено-предметне значення (ім'я *Джон* має той самий набір ознак денотата, що і *Вільям, Джек* та ін.; прізвище *Браун* – той самий набір ознак, що *Джеймс, Сміт* та ін.). Тому як диференційні ці ознаки виступають не стільки для окремих імен, скільки для великих груп антропонімів.

Закономірно, що при спільності мовних компонентів значення антропонімів відіграє особливу роль розрізнявальної функції форми. Коли ми вперше чуємо в мові або бачимо в тексті антропонім, він лише вказує на якусь широку кількість людей і тільки частково індивідуалізує референта, відокремлюючи його від носіїв інших імен, але не від власників того самого імені.

Проте в мовній практиці антропонім поступово набуває здатність до більш точної ідентифікації людини. Це відбувається, коли певне коло осіб пов'язує знання ряду відомих їм ознак даної людини з її ім'ям. Варто зазначити, що поза цим колом людей ці ознаки можуть бути невідомі. Таке коло осіб, яке характеризується соціальною або територіальною спільністю різного типу (наприклад, сім'я, коло знайомих, друзі, професійний колектив, населення певної території тощо), є комунікативною сферою, в якій реалізується індивідуалізація людини.

Зрозуміло, що кожна людина не може мати унікальне, лише їй притаманне ім'я. Як особисті імена, так і прізвища, взяті самі по собі, мають численних носіїв. Поза конкретною ситуацією або сферою спілкування імена *Джон, Єлизавета, Томас* та ін. не вказують на конкретну людину. Такі імена, які в мовній свідомості спільноти не пов'язані переважно з якимось одним індивідом, називаються численними антропонімами [12; 23].

Інші антропоніми належать багатьом людям, але з кимось одним вони пов'язані передусім. Це імена людей, які набули широкого відомості (*Платон, Шекспір, Дарвін, Ейнштейн* та ін.). Такі антропоніми називаються одноосібними антропонімами [12; 23].

Отже, численні антропоніми характеризуються тим, що комунікативна сфера, в якій вони однозначно визначають одного референта, обмежена. Тому при введенні їх у більш широку сферу спілкування обов'язково має супроводжувати уточнюючий контекст. Однак одноосібні антропоніми, навпаки, не потребують такого уточнюючого контексту, оскільки їх комунікативна сфера охоплює весь мовний колектив. Це демонструється, зокрема, в тих випадках, коли антропонім вводиться в текст без будь-яких пояснень і коли на підставі самого тексту неможливо встановити, кому належить дане ім'я.

Екстралінгвістичний фактор – широка відомість людини в суспільстві – знаходить лінгвістичний вираз в тому, що одноосібні антропоніми не потребують супровідного контексту з уточнюючим характером, а їх референти не залежать від вузької комунікативної сфери.

Звідси випливає, що інформація про носія імені входить до значення одноосібного антропоніма як одиниці мови.

Статус первинного номінативного значення в міжкультурному спілкуванні може бути різним для різних антропонімів. Відомість багатьох людей виходить за межі їх країни та мовної спільноти, й відповідно, їхні імена є одноосібними антропонімами і в інших мовах. Однак, слава деяких осіб, які широко відомі у своїй країні, не виходить на міжнародний рівень. Якщо антропоніми *Ейнштейн*, *Езон*, *Ньютон*, *Лінкольн* є одноосібними як у англійській, так і в українській мові, то імена *Вільяма Гезліта* або *Віллі Кейсер* не мають такого статусу в українській мові.

Якщо перекладач робить подібний висновок стосовно перекладу тексту і аудиторії, на яку розрахований переклад, у нього є підстави застосувати уточнюючі, описові або змінні відповідності. Крім того, аналіз контексту може показати, що одноосібний антропонім реалізує своє значення в переносній номінації.

О. Бока зазначає: «Головне при дослідженні антропонімів – це вивчення їх соціальної ролі, яка може бути виражена експліцитно чи імпліцитно: етимологічне значення може бути очевидним чи трансформованим в процесі декількох етапів формування семантичного власного імені. Сам процес номінації власного імені є складним і важливим фактором їх подальшого існування, бо постійно сприяє пізнаванню людиною оточуючого світу. Чим повнішим і точнішим є пізнання, тим детальнішими є називання» [9, с. 15-16].

Отже, антропоніми в художньому тексті виконують певні функції, які необхідно враховувати при їх перекладі, а саме:

- характеризують своїх носіїв;
- вказують з допомогою своєї внутрішньої форми, мотивації на психологічні та фізичні ознаки носія, на його звички і захоплення, на його діяльність.

Зооніми – власна назва виду, віко-статевої групи або окремої особини тварини; прізвисько для тварини [50, с. 397], тобто власні імена, які присвоюються тваринам (в народному мовленні – клички тварин). Зрозуміло, що, на відміну від людей, має сенс називати власним ім'ям далеко не кожен тварину. Перш за все, такі імена дають домашнім і господарським тваринам (кішкам, собакам, коням тощо), але свої імена можуть мати й інші тварини, які мають якусь значущість для суспільства (наприклад, тварини, що утримуються в зоопарках і цирках), включаючи навіть тварин, існування яких поки не підтверджено (згадаймо знамениту *Нессі* – гіпотетичного мешканця шотландського озера Лох-Несс). Різновидами зоонімів є такі, як-от: кіноніми – клички собак, феліноніми – клички котів, гіппоніми – клички коней, орнітоніми – клички птахів тощо.

Так само, як і серед антропонімів, серед зоонімів можна виділити одноосібні та численні. Наприклад, відомий всім *Нессі* відноситься до категорії одноосібних зоонімів. До численних належать ті зооніми, які завдяки високій частоті використання стали свого роду стандартними кличками. Так, в українській та російській мовах такими типовими кличками стали, наприклад, *Рекс*, *Джек* (для

собак), *Джміль*, *Мурка* (для кішок). Імена тварин можуть бути немотивованими або мотивованими: *Лінда*, *Жужа*, *Аляска* – немотивовані; *Сірий*, *Рябко*, *Дружок*, *Мурчик* – мотивовані.

Джерела та моделі утворення зоонімів відрізняються значною різноманітністю порівняно з антропонімами або топонімами. Серед таких джерел можна виділити:

а) численні антропоніми. Відзначимо, що в англійській мові широко використовуються в цьому випадку деривати (скорочені форми – *Mag*, *Sam*, *Ben*, пестливі форми з суфіксами -у або -ie – *Molly*, *Nicky*, *Maggie*), а в українській мові – пестливі форми з суфіксом -к-: *Ванька*, *Мишка*, *Сонька*, *Муська*, *Філька*. Проте іноді можна зустріти жартівливо-поважливі клички, які наслідують більш офіційні форми звертання, наприклад: *Василина Тимофіївна* (для кішки), *Аксиня Іванівна* (для свині);

б) одноосібні антропоніми, тобто імена та прізвища відомих діячів сьогодення і минулого, а також персонажів міфів, літературних творів, кінофільмів або телепередач. Наприклад: *Nefertiti* (ім'я цариці давнього Єгипту), *Capone* (прізвище гангстера), *Athena*, *Venus* (імена античних богинь), *Romeo*, *Capulet* (літературні імена) тощо;

в) топоніми та астроніми, наприклад: *Egypt*, *Nile*, *Alaska*; українські – *Синевір*, *Амазонка*, *Африка*, *Вега*;

г) торговельні марки, назви виробів і продуктів (особливо в англійській мові): *Hershey*, *Cadbury* (марки шоколаду), *Havana* (назва сигар), *Capuccino* (рецепт приготування кави), *Bugle Boy* (фірмовий одяг);

д) загальні іменники та інші оцінні або стилістично забарвлені слова і вирази. Зазвичай їх використовують, щоб підкреслити певну зовнішню особливість тварини, рису її характеру або іншу асоціацію з нею, наприклад, *Щеня*, *Шоколадка*, *Принцеса*, *Лухий*, *Красуня*; в англійській мові – *Spotsie*, *Blackberry*, *Jasmine*, *Sweetie Pie*, *Honey*.

Коли зоонім набуває статусу типової клички певного виду тварин, він легко набуває вторинну номінацію, придатну для класифікації, тобто, наче знову входить до категорії загальних слів. Такими є, наприклад, клички для котів – *Мурчик*, *Барсик*, які сьогодні, хоча й розглядаються як клички для котів, але використовуються в мовленні для позначення будь-якого kota.

Ми встановили, що в лінгвістичній літературі ще недостатньо досліджень щодо зоонімів, і питання їх передачі в перекладених текстах мало розроблене. Окремі аспекти цієї проблеми висвітлено в таких публікаціях, як-от: А. Болотнікова та А. Мороз визначають поняття «зоонім» у відповідності до його опису та аналізу в польській лінгвокультурні [10]; І. Зоренко та О. Каневська за допомогою контрастивного аналізу характеризують лінгвокультурні конотації зоонімічних образів в англійських, українських і російських пареміях [27]; А. Головня вивчає зоонім як складову порівняння на позначення рис характеру людини в художній прозі Р. Кіплінга) [17]. У статті О. Каневської та С. Щербак досліджено еволюцію образу лиса в творах І. Франка «Фарбований Лис», «Лис Микита» та Й. Гете «Райнеке-Лис» [30].

Вивчення наукової літератури показало, що проблему для перекладу складають передусім ті клички тварин, які мають певну мотивацію. Якщо кличка утворена від загального імені чи від слова-характеристики чи оцінного виразу, то значення цих мотивувальних слів і виразів, як правило, залишає свою актуальність і, отже, має важливість для перекладу. Спроба передати це значення часто увіходить в конфлікт із індивідуалізуючою функцією власного імені, яка вимагає збереження його унікальної зовнішньої форми.

Для зоонімів зовнішня форма є ще більш важливою, ніж для будь-якого іншого типу власного імені, оскільки вони призначені для того, щоб викликати тварину (звернути її увагу на команду), яка має реагувати на певну комбінацію звуків (недаремно українська мова використовує термін «кличка», пов'язаний з словами «окликнути»). Супутні конотації та асоціації, присутні в смисловій

структурі зооніму, виконують підпорядковану роль по відношенню до цієї функції, оскільки тварини їх не сприймають. Наприклад, якщо замінити кличку *Spotsie* на *Пеструшка* або *Плямиста* (за допомогою перекладацької стратегії трансформація), а потім спробувати викликати тварину цими новими «варіантами» її імені, вона, звісно, не відгукнеться на нові «варіанти» свого імені.

Підхід перекладача до передачі зоонімів зазвичай залежить від характеру та ситуації перекладу. Під час усного та письмового перекладу інформаційних та інших нехудожніх текстів найчастіше використовують ономастичні відповідності, тобто відповідності, які передають зовнішню форму імені якнайближче до оригіналу.

Такі відповідності дозволяють аудиторії розуміти, що тварина – носій зооніму, відгукується саме на цю комбінацію звуків. Однак, якщо перекладач вважає за необхідне пояснити слухачеві або читачеві мотивацію клички, він може звертатися до уточнювального перекладу, пояснивши смислові конотації, наприклад, у дужках.

Але інше ставлення до перекладу властиве художнім текстам, тим більше казкам. У цьому випадку функція ідентифікації зооніму неактуальна, а для казкових тварин вона взагалі відсутня. Тому, якщо мотивація та інші смислові конотації зооніму в мові оригіналу зрозумілі і піддаються передаванню, можлива трансформація, тобто відповідність з іншою зовнішньою формою.

За цим принципом передані, наприклад, клички собак у перекладі оповідання Доді Сміта «Сто один далматинець»: *Missis* – *Дамка*, *Lucky* – *Щасливчик*, *Patch* – *Чорновух*. У той самий час, якщо смислові конотації в зооніму відсутні або мають дуже розмитий характер, слід добирати ономастичні відповідності до імені тварини. Ось приклади таких відповідностей із перекладу оповідання Д. Сміта: *Bingo* – *Бінго*, *Roly Poly* – *Роллі-Поллі*. Звісно, це слід робити з урахуванням вимог приємної звучності.

Імена казкових та алегоричних тварин – складний матеріал для перекладу. Їх навіть важко віднести до зоонімів, оскільки їх носії персоніфіковані: вони розмовляють та часто, подібно до людей, живуть у будинках, носять одяг, займаються побутовими справами та навіть можуть мати гроші або інше майно (автомобілі, яхти, літаки тощо). Тому імена таких персонажів з лінгвістичної точки зору аналогічні антропонімічним кличкам. Багато авторів будують їх на грі слів, звуках, асоціаціях або субтексті / контексті.

Досить часто у казках набувають статусу власних імен загальні іменники тварин. У цьому випадку вони пишуться з великої літери і часто вживаються в англійській мові без артикля (наприклад, *Cat, Dog, Goat, Frog*), хоча написання з визначеним артиклем теж є частотним. Іноді використання назви без артикля майже остаточно закріплює перехід від узагальнюючого тваринного об'єкта до власного імені.

Наприклад, в казковому оповіданні Пола Гелліко (Paul Gallico. *Manxmouse*) незвичайне мишеня без хвоста, що отримало ім'я *the Manx Mouse* за аналогією з виразом *Manx cat* (кішка острова Мен), називається так тільки в першому розділі оповідання, починаючи з другого розділу, її ім'я не тільки втрачає артикль, але й об'єднує дві компоненти в одному слові: *Manxmouse*.

Важливо пам'ятати, що у загальному власному імені типу *Cat, Fox, Toad* часто актуалізується родовий компонент, тобто асоціація з певною статтю тварини. В українській мові ця актуалізація відбувається відповідно до граматичного роду; при використанні слова як імені казкового персонажа це значення стає еквівалентним вказівці на його біологічну стать: *Kim* – він, *Кішка* – вона.

Великий простір для фантазії має художній перекладач при передачі імен фантастичних тварин та істот, якими багата літературна казка, а також інші твори для дітей. Часто письменники створюють їх не на основі звичайних загальних слів, а складають зі звукових комбінацій, в яких можливі асоціації тільки можуть

вгадуватися. Ономастичний переклад таких імен зазвичай не досягає своєї мети. Так, якщо передати ім'я фантастичної істоти *the Snark* із поеми-нонсенсу Л. Керролла «The Hunting of the Snark» як *Снарк*, цей варіант буде позбавлений будь-якої асоціативної основи. В англійській назві наявні асоціації з дієсловом *to snarl* (ревіти), з іменником *a shark* (акула). Спроба використовувати схожий принцип для побудови українського або російського еквівалентів призводить до різних варіантів передачі такого імені: *Змірь* (асоціація зі словами звір і змій), *Рикула* (асоціація зі словами рев і акула), *Смарк* (цей варіант, належить Е. Ключеву, з одного боку, схожий на англійський *the Snark*, а з другого відсилає до перекладу заголовку: «Полювання на Смарка», що створює асоціацію з прислівником *насмарку* (рос.), тим більше, що у поемі полювання дійсно закінчується невдачею).

У випадках, коли неможливо знайти повний аналог, слід розглянути можливість перекладу зооніму, що побудовано як словосполучення, одним із компонентів якого є епітет, або він є субстантивованим іменником (прикметник – епітет) за допомогою регулярних і продуктивних синтаксичних моделей, таких як конструкції із дієприкметником (наприклад, *Курочка Ряба – the Speckled Hen*, *Конёк-Горбунок*, *Горбокони́к – the Little Humpbacked Horse*) або іменником у множинному числі (*Косий*, *Зайчик-нобізайчик – Squint-Eyes*, *Hare the Long Legs*, *Hare the Long Ears*).

Необхідно бути надзвичайно обережним у побудові подібних імен на мові, яка не є рідною для перекладача. У випадку навіть найменших сумнівів, краще взагалі відмовитися від передачі епітета.

Отже, основною практичною проблемою перекладання власних імен художніх творів (передусім, казкових) є повна відсутність будь-яких довідкових видань і словників, в яких б підсумовані і систематизовані подібні фольклорні персонажі, особливо в порівнянні з персонажами іншомовного фольклору.

Одна з найважливіших особливостей власних імен полягає в тому, що оскільки вони закріплюються за предметом в індивідуальному порядку, то повинні слугувати для позначення цього предмета не тільки в якомусь одному мовному середовищі, але й у інших мовних і культурних середовищах.

Серед прийомів перекладу власних імен виділяють перекладацьку транслітерацію та транскрипцію; калькування; описовий переклад; наближений переклад та трансформаційний переклад тощо [63]. Однак, іноді для передачі специфічності картини уявного світу, перекладач нерідко змушений відходити від правил та створює власні оказіональні власні імена (авторські новотвори).

Таким чином, цільова аудиторія казок – діти, які розпочинають знайомитися з казками ще в ранньому дитинстві. Тому такі способи перекладу власних імен, як транскрипція та транслітерація, в казках використовуються рідко. Якщо імена персонажів будуть протранслітеровані або протранскрибовані, то маленькому читачеві буде складно зрозуміти, про кого йде мова, про що взагалі казка через те, що будь-яке іншомовне слово може бути незрозумілим для дитини. Перекладачеві потрібно творчо підходити до перекладу власних казкових імен.

2.2. Особливості відтворення власних імен англомовної казки в українських і російських перекладах

Власне ім'я, порівняно із загальним іменем, у художньому творі має особливе значення. Саме з цим, як було показано вище, пов'язані труднощі перекладу власних імен – пошук міжмовних ономастичних відповідників, які б адекватно та повно відбивали б авторську позицію оригінального художнього твору.

В українському та зарубіжному перекладознавстві склалися основні уявлення про методи та прийоми формування відповідників власних імен (М. Бережна [5], О. Бока [9], О. Борисова [11], І. Воробйова [14], А. Гудманян [20], Е. Самара Агуїлера [88], J. Van Coillie [90], L. Fernandes [92], J. Holmes [95] ін.). Науковці пропонують такі методи, прийоми та мовні трансформації при перекладі власних імен з англійської мови українською та російською мовами, як-от: транскрипція; транслітерація; калькування; конкретизація; компенсація зі збереженням загальної позитивної чи негативної оцінки персонажа; компенсація з розширенням значення оригінального імені; фонологічна заміна (на фонетично близьке ім'я з ресурсів мови перекладу); використання традиційного відповідника; генералізація; опущення; додавання та ін.

Перекладознавці стверджують: «Еквівалентність перекладу є головною ознакою й умовою його існування» [49, с. 19]. Еквівалентність текстів оригіналу та перекладу розуміється: як збалансоване співвідношення двох найбільш важливих характеристик текстів оригіналу й перекладу: повноти й точності змісту, що передається; як збереження відносної рівності змістової, смислової, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації оригіналу та перекладу [49, с. 23].

І. Литвин зазначає, що «для досягнення еквівалентності оригіналу та перекладу, за відсутності прямих, повних відповідників, перекладачеві необхідно

вміло застосувати трансформації – перетворення, які здійснюються при переході від оригінального тексту до перекладного» [49, с. 25].

Причини відносної еквівалентності художнього перекладу й оригіналу викликані декількома причинами, серед них найбільш важливими є такі:

- своєрідність сприйняття оригіналу перекладачем;
- різносистемність мов;
- відмінності соціокультурного середовища;
- стиль перекладача тощо [49, с. 25].

На думку О. Селіванової, переклад передбачає потрібну корекцію змісту оригінального тексту: при рефлексивній інтерпретації його перекладачем, при породженні ним перекладного тексту в новій семіотичній формі, при сприйнятті цієї форми та вкладеного змісту адресатом перекладу [74, с. 674].

Із поняттям «еквівалентність» пов'язано поняття «адекватність», що розуміється як відповідність поставленій перед перекладачем меті.

Отже, адекватний переклад відповідає поставленій меті, еквівалентний переклад ґрунтується на функціональній відповідності оригіналу та перекладу.

Зазначимо, що в перекладознавчій літературі трансформація – «це перетворення, модифікація форми, або змісту і форми, зокрема, з метою збереження відповідності комунікативного впливу на адресатів оригіналу й перекладного тексту» [73, с. 456]. О. Селіванова підкреслює, що такі перетворення здійснюються як на підставі системних розбіжностей двох мов і є системними трансформаціями, так і через відмінність культур, онтологій двох народів, програм інтерпретації читачів оригіналу та перекладу [73, с. 456].

За класифікацію перекладацьких трансформацій О. Селіванової, створеної на тріаді мовного семіозису – семантики, синтактики та прагматики (Ч. Морріс), можна умовно виокремити такі:

- формальні трансформації, які передбачають зміну форми в перекладі при збереженні змісту оригіналу;

- формально-змістові трансформації, що передбачають зміну форми та модифікацію змісту [73, с. 456].

Перекладацькі трансформації обумовлені специфікою мовних систем оригінального та перекладного текстів, контекстуальними та прагматичними факторами; кожен із типів представлений одиницями різних мовних рівнів: фонетичного, графічного, лексичного, граматичного (морфологічного та синтаксичного) тощо [73, с. 458].

Таким чином, переклад розуміється як перетворення мовного продукту однієї семіотичної системи продуктом іншої, орієнтованим на інтерпретанту свого адресата [73, с. 456].

У теорії перекладу розроблено прийоми перекладу власних імен, що найчастіше за все входять до безеквівалентної лексики. Найбільш уживаними прийомами перекладу власних імен є транскрипція, транслітерація, калькування, наближений переклад (уподібнення).

Зазначимо, що в науковій літературі визначаються способи включення іншомовних слів у текст. За А. Гудманяняном, основними способами є такі:

- 1) безпосереднє включення іншомовної назви з оригінальною графікою в текст з іншого графікою (трансплантація);
- 2) залучення різних додаткових букв і відміток, коли звичайних засобів письма мови перекладу недостатньо;
- 3) автоматична заміна запозиченої назви буквами мови-перекладу (транслітерація);
- 4) переклад;
- 5) практична транскрипція [20, с. 26].

Перші два способи, на думку дослідника, не є прийнятними для передачі іншомовних власних назв засобами української графіки [20, с. 26].

Як було зазначено у розділі першому кваліфікаційної роботи, транскрипція ґрунтується на передачі звукового вигляду одиниці; вона може бути не тільки

повною, але і частковою; а також може поєднуватися з іншими прийомами перекладу.

Транслітерація ґрунтується на передачі графічного вигляду іншомовної лексеми, навіть за допомогою невмотивованих адаптацій.

Калькування, повне або часткове, передбачає заміну складових частин лексичної одиниці мови оригіналу словниковими відповідниками мови перекладу, з можливістю формально-структурних перетворень. Калькування часто супроводжується елементами транскрипції або транслітерації або поєднується з трансформацією деяких компонентів.

Сутність наближеного перекладу (уподібнення) полягає в доборі до лексичної одиниці вихідної мови найближчого за значенням відповідника в мові перекладу.

У перекладознавчих дослідженнях підкреслюється, що є випадки, коли «реалії двох мов частково збігаються в своєму денотативному значенні, але при цьому мають цілий ряд національно-культурних відмінностей, якими іноді можливо знехтувати і при перекладі замінити реалію вихідної мови реалією мови перекладу. Перекладацькі новоутворення являють собою номінації, створювані перекладачами в якості аналогів номінаціям оригіналу» [18].

В. Горошко та Т. Корольова зазначають, що такі неологізми створюються наступними способами:

- створення нових слів з коренів вже існуючих лексем;
- перенесення готових найменувань на нові денотати, створення нового значення слова (семантичні неологізми);
- запозичення на основі транскрипції, транслітерації або калькування [18].

На нашу думку, ці прийоми перекладу безквівалентної лексики можуть бути використані задля перекладу власних імен літературної казки.

Проведений нами аналіз перекладів англomовних казок показав, що найпоширенішими способами передачі власних імен є транскрипція та

транслітерація. Вони використовуються найчастіше, коли імена не мають «відкритої» внутрішньої форми, тобто не дають жодних вказівок на зовнішність, характер або звички героя. Але, якщо автор використовує ім'я для характеристики персонажа, тобто власне ім'я має мотивовану внутрішню форму, це необхідно відобразити і у перекладі.

Наведемо конкретні приклади.

Так, за допомогою транскрипції відтворено такі власні імена:

Hwin – Гвін – Уйни. Це ім'я взято з книги «Кінь і його хлопчик» з циклу «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса. Цей персонаж є персоніфікованим. Ім'я схоже за вимовлянням з ім'ям *Will* (від *William*), яке, за однією теорією, походить від слова «бажаний» у германській мові, а за іншою – споріднене з ім'ям *Wilhelm*; складається з поєднання слів *will* – бажання, прагнення, та *helmet* – шолом, захист, покровительство [3]. При транскрибуванні цього імені ми отримуємо «Уін-Гвін». Перекладач вирішує, що голосну «і» краще зробити приголосним «г» або звукосполученням «уй»), тому з'являється наступний варіант – *Гвін – Уйни*.

Mr Tumnus – Містер Тумнус – Мистер Тамнус. За сюжетом казки «Лев, чаклунка та чарівна шафа» з циклу «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса цей герой – фавн. Словник античної міфології дає таке визначення: «Фавн (лат. від *favere* – сприяти, бути прихильним) – ... одне й найдавніших божеств у римській міфології; покровитель лісів, отар і пастухів» [76, с. 202]. За міфами, Фавн мав дар провіщати людям їхню долю. Фавни зображувалися з рисами цапа (копитами, гострими вухами, невеликими ріжками, з тілом, частково вкритим вовною) або просто красивим юнаком, часто танцюючим або з чашею вина в руці. На честь Фавна у грудні справляли фавналії, де приносили в жертву цапів, робили узливання молоком і вином. У лютому святкували луперкалії на честь Фавна як захисника отар від вовків.

Tumnus – це ім'я не має точного лексичного значення, тому перекласти його неможливо. Таким чином, існують два варіанти передачі імені: транскрипція та

транслітерація. У розглянутих варіантах перекладу один перекладач вирішив скористатися транскрипцією імені – *Тамнус* (рос.), другий використав транслітерацію – *Тумнус* (укр.). Ймовірно, слід було знайти варіант перекладу, який би розкрив образ фавна, оскільки запропоновані варіанти не передають «затишок» і водночас «боязкість», які імпліцитно містяться у значенні власного імені. Ми вже зазначили, що ім'я не має прямого лексичного відповідника, однак можна виділити смисловий компонент слова: -tum, який нагадує англійське слово *tummy* – живіт, пузо [3, с. 604]. Можна запропонувати такий варіант, як фавн *Мирнус*. *Мирнус* звучить як іншомовне слово, а водночас передає українськомовному та російськомовному читачеві більш детальний образ фавна (оскільки такий персонаж відсутній в слов'янській культурі, а його точний опис зробив би текст перекладу більш громіздким), а також підкреслює його веселий та дружній характер.

Maugrim – *Могрим* – *Могрим*. Це власне ім'я вовка, який є капітаном Таємної поліції Білої Чаклунки. Компоненти імені означають наступне: *mau*– залякувати, *grim*; 1) жорстокий, безжальний, 2) страшний, жахливий [3]. У сукупності вони говорять про жорстокість та нещадність героя. Можна було підібрати який-небудь варіант перекладу, але ми вважаємо, що при транскрибуванні імені з мови англійської на українську та російську мови як *Могрим*, воно не втрачає свого значення та впливу на читача.

Крім того, варто зазначити цікаву деталь. Ім'я *Maugrim* відрізняється всього однією літерою від слова *Naugrim*. Походження останнього заслуговує більш детального аналізу. Поняття було введено професором і письменником Дж. Р. Р. Толкієном, який для створення власного казкового світу, відомого читачеві за книгами «Володар пернів», «Хоббіт» і «Сілмаріліон», вигадав низку казкових мов, серед яких варто виділити так звані «дельфійські» мови – квенья і синдарин. *Naugrim* на мові синдарин означає «гном». Схожість цих імен можна розглядати як випадковий збіг, однак варто згадати про те, що К. С. Льюїс і

Дж. Р. Р. Толкієн були близькими друзями, тому власне ім'я могло «перекочувати» з незначною зміною від одного автора до іншого.

Також слід відзначити, що у мові синдарин є своя фонетична система, згідно з якою ім'я *Naugrim* повинно читатися як «Наугрим», оскільки поєднання голосних *au* є дифтонгом. Ім'я ж *Maugrim*, відповідно до фонетичної системи англійської мови, читається як *Могрим*, тому вирішено аналізувати його саме в розділі про транскрибування імен.

Rumblebuffin – *Рамблбаффі́н* – *Рамблбаффи́н*. Складається з двох морфем: *rumble* – гриміти і *buffin* – суфікс, який зазвичай додається до імен добрих велетнів. Об'єднання цих морфем у власному імені показує, що за семантичним значенням це ім'я говорить про характер велетня – він добрий і бореться за справедливість, руйнує зло. Щоб уникнути непорозумінь в українськомовного та російськомовного читачів про те, що це все-таки позитивний персонаж, можна було замінити початкове ім'я *Рамблбаффі́н*, наприклад, на *Громовик* (суфікс *-ик* – зменшувально-ласкавий), показуючи тим самим, що, будучи велетнем (велетні частіше асоціюються з негативними героями), цей персонаж робить добрі справи.

Отже, прийом транскрипції при відтворенні власних імен застосовується при передачі словникових англійських власних імен – антропонімів, прізвищ, топонімів, а також при відтворенні оказіональних імен, побудованих за продуктивними словотвірними моделями на матеріалі загальноновживаної англійської лексики.

Застосування транскрипції при відтворенні власних імен часто призводить до появи не властивих мові перекладу звукових і буквених сполучень, що робить їх важкими для вимови.

Зауважимо, що досить часто застосування прийому транскрипції призводить до певних семантичних втрат, які можна було б уникнути за допомогою калькування або наближеного перекладу (уподібнення).

Час від часу перекладачі віддають перевагу транслітерації над транскрипцією, оскільки вже існують певні варіанти передачі того чи іншого імені. Так, наприклад, ім'я всім відомого персонажа *Winnie-the-Pooh* (Pooh) – *Вінні-Пух* – *Винни-Пух*.

Наведемо деякі приклади.

Aslan – *Аслан* – *Аслан*. Цей персонаж – один із головних героїв казки К. С. Льюїса «Хроніки Нарнії». Аслан, за сюжетом книги, є великим Левом. Він приходить до жителів Нарнії в часи їхніх бід. Ім'я походить з турецької мови і означає «лев». Письменник почув це ім'я під час поїздки до Османської імперії (сучасної Туреччини), де його вразила елітна охорона султана, яка також називалася Аслан, через їхню хоробрість і відданість. Своїми діями, благородством і силою лев повністю виправдовує походження свого імені.

Перекладачі скористалися транслітерацією імені *Aslan*. Можна припустити, що, дізнавшись про переклад імені з турецької мови, перекладачі спробують розкрити сутність імені, проте для англomовного читача в казці це ім'я також не було пояснено. Тобто в англійській мові воно мало свій, особливий колорит, і це необхідно було передати і в перекладі. Тому перекладачі оцінили звуковий ряд імені – воно характеризується асонансом звуку [a], який підкреслює силу та великодушність героя. Тому транслітерація імені у цьому випадку виправдана.

Rau Atma the Crab – *краб Пау Амма* – *краб Пау Амма*. Це власне ім'я краба. Переклад цього імені не потрібен: у звучанні (фонетиці) імені можна побачити, що цей краб великих розмірів (зростом з диму трьох вулканів), хоча він вже старенький, але дурненький (він намагався здійснити диво, але у нього нічого не вийшло, за що він пізніше заплатив). Також фонетика імені передає його велич, що *Rau Atma* є царем крабів. Якщо читати ім'я краба повільно, то можна простежити характер краба: він лінивий та повільний, особливо це видно в алітерації звуку *mm* та асонансі звуку *a*.

Winnie-the-Pooh (Pooh) – *Вінні-Пух* – *Винни-Пух*. Цей плюшевий ведмедик є персонажем оповідань і віршів А. А. Мілна. Він один із найвідоміших героїв дитячої літератури ХХ століття. Як і багато інших персонажів книги А. А. Мілна, ведмедик Вінні отримав ім'я від однієї з реальних іграшок Крістофера Робіна, сина письменника. Цей плюшевий ведмедик *Вінні-Пух* був названий за ім'ям ведмедиці під кличкою *Віннігет* (*Вінні*), яка утримувалася в 1920-х у Лондонському зоопарку.

У *Вінні-Пука* є ще одне ім'я – *Едвард* (*Едуард*), зменшувальне від якого є традиційна англійська назва плюшевих ведмедів – *Teddy*. Як прізвище *Вінні-Пука* використовується *Bear* (*Ведмідь*, *Медведь*), після віддання йому Крістофером Робіном у лицарі він отримує титул *Sir Pooh de Bear* (*сер Пух де Ведмідь*; *сэр Пух де Медведь*).

Вінні-Пух – це наївний, добросердечний і скромний «*Ведмідь з Дуже Маленькими Мізками*» (англ. *Bear of Very Little Brain*). У перекладі Б. Заходера Вінні неодноразово говорить про те, що в його голові тирса (рос. опилки), хоча в оригіналі лише один раз згадується про м'якість (*pulp*) [3]. Пуха «лякають довгі слова», він забудькуватий, але часто в його голову приходять блискучі ідеї. Улюблені заняття Пука – складати вірші та їсти мед.

У англійській мові *h* в імені *Pooh* не вимовляється, це ім'я постійно рифмується з *who* або *do*. У перекладі Б. Заходера дуже вдало зроблена транскрипція імені *Pooh* – *Пух*, таким чином за допомогою мовної гри *пух*, *пухнастий* (укр., рос.) показана певна легковажність героя, указано на те, що його розум такий самий легкий, як пух.

Billina – *Білліна* – *Биллина*. *Білліна* – це жовта курка, яку разом із Дороті, головною героїнею країни Оз, викинуло за борт під час шторму. Спочатку курку представляли як Білла, пояснюючи тим, що коли вона була курчатком, ніхто не знав, ким вона стане – куркою чи півнем, тому хлопчик з ферми назвав її *Біллом*. Дороті настоює на зміні імені курки на *Білліну*, оскільки воно має більш жіночу форму, ніж *Білл*. Оскільки в тексті твору пояснено, чому курку називають

спочатку *Білл*, а потім *Білліна*, а це ім'я відповідає жіночій категорії роду в українській та у російській мовах, можна вважати, що перекладачі адекватно використали прийом транслітерації.

Mowgli – Мауглі – Маугли; Baloo – Балу – Балу, Bagheera – Багіра – Багира. Це персонажі відомої книги Р. Кіплінга. Перекладачі застосували транслітерацію для відтворення власних імен цих героїв. Зазначимо, що в останньому прикладі було змінено рід вихідної мови *Bagheera* – чоловічий; в українському та російському перекладах *Багіра – Багира* – жіночий (вплив на родову приналежність слова закінчення –а, притаманного іменникам жіночого роду).

Ще декілька прикладів використання транслітерації власних імен із перекладів циклу книг про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг: *Harry Potter – Гаррі Поттер – Гарри Поттер; Hermione Granger – Герміона Грейнджер (Грейнджер) – Гермiona Грейнджер; Ron Weasley – Рон Уізлі – Рон Уизли* (особливість перекладу: український та російський переклади використовують транслітерацію для *Ron*, а *Weasley* відтворюється з урахуванням звучання та орфографії мови); *Albus Dumbledore – Альбус Дамблдор – Альбус Дамблдор* (особливість перекладу: ім'я *Albus* транслітерується, а прізвище *Dumbledore* зберігається без змін в українському та російському відтворенні); *Severus Snape – Северус Снейп – Северус Снейп* (особливість перекладу: український та російський переклади використовують транслітерацію для *Severus*, а *Snape* зберігається без змін). Ці приклади демонструють, що українські та російські перекладачі використовують подібні методи для збереження оригінальних імен персонажів або використовують транслітерацію для адаптації до мови, зберігаючи звучання та стиль оригіналу.

Отже, прийом транслітерації, який ґрунтується на принципі графічної подібності та орієнтований на письмову форму оригінального власного імені, передбачає використання графічних знаків тільки мови перекладу.

При відтворенні власних імен казок перевагою транслітерації над транскрипцією, є та, що письмова форма імені не зазнає перекручення, а носій

імені має універсальну, незалежну від мови, ідентифікацію. Недоліком транслітерації є мовні впливи (передусім, фонетичні та граматичні), які посилюються після написання імені в графіці приймаючої мови.

Однак, прийом транслітерації при відтворенні власного імені в перекладі використовується досить активно, тому що значно полегшує пошук формального відповідника, не звертати увагу на правильну вимову імені або на збереження / прояснення його внутрішньої форми.

Зазначимо, що під терміном «транскодування» розуміємо такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу [31].

Погодимось з думкою Т. Некряч, яка слушно підкреслює: «Традиція передавати власні імена з прозорою семантикою тільки застосовуючи тактику транскодування неминуче збіднює художній твір. Неодноразово відзначалося, що відмова від спроби відтворити у перекладі образний складник промовистого імені і водночас зберегти його національну форму, знижує естетичний вплив художнього твору» [58]. Отже, найбільший інтерес для читача викликають власні імена, перекладені зі збереженням значення.

Багато власних імен мають величезне значення для розуміння тексту казки, але залишаються «мовчазними», тому що не є перекладеними, їх внутрішня форма залишається не відкритою. У таких випадках не завжди можна використовувати тільки транскрипцію та транслітерацію для передачі власних імен мовою перекладу. У дитячій літературі, особливо в літературних казках, численні okazionalizmi, створені автором. При перекладі творів, розрахованих на дитячу аудиторію, слід пам'ятати, що надто велика кількість незрозумілих слів може заплутати юного читача та зробити текст важким для читання та розуміння. Ймовірно, переклад може вважатися вдалим у випадку, коли перекладач знаходить найкоротший та найяскравіший спосіб характеризувати персонажа. Тому перекладачі застосовують наближений переклад (уподібнення).

Розглянемо кілька прикладів.

Bree – Igo-go – Igozo; Eeyore – Ia-Ia – Ia-Ia.

У випадках імен *Bree* та *Eeyore* перекладачами був проведений пошук національно-мовного відповідності звуконаслідувального слова: Іго-го, Іа-Іа (укр.), *Игого, Иа-Иа* (рос.).

У створенні цих власних імен використано звуконаслідування, що й було відображено у перекладі. Передача імені коника як «*Брі*», тобто використання транскрипції або транслітерації, в даному випадку неприпустимо, оскільки втрачається сенс імені для українськомовного та російськомовного читача.

Власне ім'я *Igo-go, Igozo* передає риси характеру коня – він менш розумний, дещо глузуватий і трохи легковажний, авантюрний, а також пишається тим, що є конем, який може розмовляти.

Ia-Ia, Ia-Ia (англ. *Eeyore* утворено від слова *eeyore*, що означає крик осла – *ia-ia*) – це ім'я ослика, найбільш сумного персонажа книги про Вінні-Пуха. Перекладачам удалося підібрати ім'я, яке допомагає читачеві уявити цього героя.

Piglet – Паць – Пятачок. Piglet (англ. *Piglet* – поросся) – літературний персонаж книг А. Мілна про Вінні-Пуха. *Паць* – маленьке поросся, найближчий, після Крістофера Робіна, друг Вінні-Пуха. Він постійно боїться темряви та багатьох інших речей, завжди дуже хвилюється з найрізноманітніших приводів. Але, незважаючи на те, що він є дуже малою істотою, часто перемагає свої страхи та здійснює відважні вчинки: рятує Малютку, Вінні-Пуха, Сову; будує домівку для залишеного без даху *Ia-Ia*. В російському перекладі *Пятачок* наявний зв'язок із фольклором, порівняємо із загадкою: «Хвост – крючком, нос – пяточком» (відповідь: Поросёнок). Український перекладач знайшов поросятку відповідність-аналог в українській мові – *Паць*.

Scarecrow – Страшила – Солом'яник – Страшила. Цей персонаж зустрічається в циклі казок, або, як його ще називають, казковому серіалі Ф. Л. Баума про країну Оз. Цей неспритний герой знайомий всім з дитинства.

Відомо, що це городнє опудало, наповнене соломою, голову якого прикрашала золота корона; але якби не корона, *Страшила-Король* був би просто *Страшилою*, тобто звичайним городнім опудалом – незграбним і неспритним. У варіанті перекладу *Страшила* підкреслено, що цей герой зовні був негарним, незграбним (пор. з англ. *Scarecrow* – опудало, лякало). В українському перекладі *Солом'яник* відбулася зміна внутрішньої форми слова – зазначення матеріалу, із якого було створено цього персонажа.

Якщо проаналізувати всі власні імена у казці Ф. Л. Баума, то можна побачити, що багато з них є перекладеними, наприклад, *Tin Woodman* – *Залізний Лісоруб* – *Бляшаний Лісоруб* – *Железний Дровосек*. На прикладі перекладу цього імені можна прослідкувати застосування такої перекладацької трансформації, як диференціація, оскільки словниковий еквівалент прикметника *tin* – жерстяний, олов'яний [3]. Переклад імен наближує героїв до українськомовного та російськомовного читачів, робить персонажів більш зрозумілими.

Це стосується і передачі назв народів чарівної країни Оз, які були б незрозумілими для читача-дитини, якщо б їх транслітерували або транскрибували. Наприклад, назва народу *munchkins* (від англ. *munch* – жувати, чавкати [3]) – дітям було б важко вимовити «манчкін», і, ймовірно, таке слово швидко забулося. Замість цього перекладачі пропонують простий варіант, який легко запам'ятовується: *жувачі* (укр.), *жевуні* (рос.). Цікаво, що слово *munchkin* залишилося в англійській мові після цієї казки, особливо часто його вживають у США. Часто в усній мові так називають невисоких, але миленьких та привабливих людей (у значенні «коротун», «малюк», а також з негативною конотацією «сопляк»). Крім того, це слово вживають і геймери (гравці комп'ютерних ігор): «манчкінами» або називають досвідчених геймерів, або зневажливо називають гравців, які проходять комп'ютерні ігри не для самої гри, а для покращення персонажа.

Jack Pumpkinhead – Джек Гарбузова Голова – Джек Тыквоголовый. Джек Гарбузова Голова, персонаж з тієї ж самої книги Ф. Л. Баума, – незграбне, але веселе створіння, оживлене за допомогою чарівного порошку. Опудало було сконструйоване хлопчиком Тіпом, щоб розважитися, а водночас налякати Момбі, відьму, в якій він жив. Український та російський переклади цілком адекватні, оскільки дають уявлення про персонажа (пор. англ. *Pumpkinhead* – pump – гарбуз, head – голова [3]).

The Saw-Horse – Козел – Козлы. Даний персонаж було знайдено у лісі, а потім його був оживлений чарівним порошком, як і Джек Гарбузова Голова. *Козел* – це стовбур дерева, який мав такий вигляд: стовбур – тулубом, гілка, залишена на одному з його кінців, – хвіст. У країні Оз козли вважаються найшвидшими істотами. Ф. Л. Баум, описуючи персонаж, підкреслює незграбність, з якою козли йдуть, коливаючись з боку на бік, тому що його ноги не згинаються, і спочатку рухаються обидві праві ноги, а потім обидві ліві.

Перекладачі тут використали прямі словникові відповідності, таким чином не втратили загальне значення цього слова. Читачу зрозуміло, про кого йдеться та як виглядає цей персонаж.

The Gump – Рогач – Рогач. Він ще одним персонаж із книг Ф. Л. Баума про Країна Оз. *The Gump* – з англійської мови дурень, йолоп, бовдур [3]. Герої твору опинилися у полоні, їм потрібно було вибратися з нього, і вони вирішили сконструювати літальний апарат, для чого вони розбрелися по палацу в пошуках потрібних речей для нього. Але оскільки ніхто не знав, що саме може знадобитися для саморобки, то кожен приніс те, що знайшов. *Жук-Кувиркун*, наприклад, зняв голову *Рогача* зі стіни у залі, прикрашену розкішними рогами – тому Рогач був схожий на лося. Герої прикрасили головою Рогача ніс літального корабля. *Рогач* – це одним із персонажів, який одного разу вже жив і був знову оживлений за допомогою чарівного порошку. Перекладачі змінили внутрішню форму цього

власного імені та переклали ім'я *Gump* як *Рогач*, спираючись переважно на зовнішній вигляд (роги як ознака зовнішності).

Swallow – *Ластівка* – *Ласточка*, *Reed* – *Очерет* – *Тростник*. В англійському тексті казки «Щасливий принц» Оскара Уайльда є такий епізод: один герой, чоловічого роду, закохується в іншого персонажа, відповідно, жіночого роду. В принципі, це не стало б проблемою при перекладі, але: *the Swallow* (*Ластівка*, *Ласточка*) позначається чоловічого роду, а *the Reed* (*Очеретина*, *Тростинка*) – жіночого. У російському та українському перекладі виходить, що ластівка та тростина – обидва слова жіночого роду, отже, втрачається сенс написаного.

Перекладачі у даному випадку поміняли їх місцями, і вийшло – *Ластівка* і *Очерет*, але це не відповідає характерам персонажів оригіналу, оскільки *the Swallow* вказує на активний, прямий чоловічий характер казкового персонажу, а *the Reed* – на дівочу мовчазність і скромність. Слово «очерет» – в українській мові відноситься до розряду матеріально-речовинних іменників, тому не може змінюватися за числами і не може стосуватися до однієї очеретинки / тростинки (сингулятивну від слова «очерет», частини речовин), а назва птаха «ластівка» належить до жіночого роду. Можливо, більш правильним варіантом перекладу стало б заміщення ластівки на стрижа (ці два птахи дуже схожі), а очерет на тростинку.

Toad – *Містер Жабс* (*Тоуд*, *Жабба* або *Жаб*) – *Лягушонок*, *Rat* – *Містер Рет* (*Ретті*, *Крис*) – *Мышь*, *Мистер Крыс*. У казці К. Грея «Вітер у вербах» перекладачі стикнулися з подібною до попередньої проблемою. Одні з головних персонажів цієї книги – *Toad* та *the Rat* – є особами чоловічої статі. Прямі українські та російські словникові відповідності (жаба, лягушка; щур, крыса) не повністю підходять через жіночу граматичну стать (щур – чоловічий рід). Тому українському перекладачеві довелося замінити жабу на *Містер Жаб*, але для щура було використано власне ім'я – на *Містер Рет* (транслітерація). У російському перекладі *Toad* – *Лягушонок*; *Rat* – *Мышь*, *Мистер Крыс*. Заміна одного виду

тварини іншим (жаба та лягушка – це різні види земноводних; крыса та мишь – гризунів) виправдовується тут тим, що маємо справу з алегорією людських характерів та звичок, тому конкретний образ тварини, який використовується в цій алегорії, допускає певну модифікацію.

Дуже часто перекладач використовує трансформацію для того, щоб, не ускладнюючи текст, зберегти його стилістику та не перетворювати яскраві та зрозумілі імена на розмиті визначення. Крім того, перекладач часто змушений вдається до лексичних трансформацій, щоб зберегти або компенсувати алітерацію, оскільки цей стилістичний прийом є особливістю авторського стилю.

Проведений аналіз добраного фактичного матеріалу показав, що перекладачі застосовують переклад з компенсацією стилістичних засобів.

Наприклад, алітерація в російському перекладі власного імені зберігається завдяки лексичній трансформації: *Stickly-Prickly Hedgehog* – *Забияка Колючий Їжик*. Цей персонаж казки Р. Кіплінга «Як виникли броненосці» («Як з'явилися броненосці») в українському перекладі немає імені, він просто називається *Їжак* або *Їжачок*.

Heffalump – *Хобоступ* – *Слонотон* – *Хоботун*.

Heffalump (англ. elephant – слон) – уявна тварина, яка згадується у збірках оповідань А. Мілна про пригоди плюшевого ведмедика Вінні-Пуха та його друзів. Уся інформація про звички та вигляд *Heffalump* відома лише з висловлювань і снів двох персонажів цих оповідань – Вінні-Пуха та Паця. Як розказують ці герої, *Heffalump* – це величезна зубаста ревука істота, яка обожнює мед та жолуді. Вона любить гуляти, муркотіти під пісню і постійно дивитися на небо, а коли зустрічає когось, говорить «Хо-Хо». Деякі звички *Heffalump* у книзі згадуються лише мимохідь, тому залишається загадкою, чи може свистити *Heffalump*, чи їсть він сир, чи любить він поросят та як саме їх любить.

На ілюстраціях в англійській книзі *Heffalump* узагальнено зображений як звичайний слон. Слово *heffalump* перекладено як *слонотон* Б. Заходером, ймовірно

тому, що воно складається з двох слів: слон і гіпопотам. В іншому перекладі на російську мову оповідань про Вінні-Пуха, виконаному В. Вебером, *Heffalump* перекладено як *Хоботун*. В українському перекладі це власне ім'я виглядає як *Хобоступ* – хобот + ступати.

Ми вважаємо всі три варіанти перекладу досить прийнятними, оскільки як *Слонотоп*, *Хоботун*, так і *Хобоступ* передають, з одного боку, іронічність опису цього уявного персонажа, а з іншого – його схожість із реальними представниками тваринного світу.

Woozle and Wizzle – *Бабай* – *Бука* и *Бяка*.

Таємничі *Woozle and Wizzle* (укр. *Бабай*, рос. *Бука* і *Бяка*), яких переслідують Паць і Вінні-Пух, можливо, з повністю ворожих намірів. Насправді їх не існує, і Вінні-Пух був просто введений в оману Пацем.

Слова *Woozle* and *Wizzle* демонструють характерну для А. А. Мілна «семантичну глибину»: наявність прямих асоціацій з *puzzle* (загадка) та *weasel* (ласиця), *bamboozle* (обманювати, містифікувати) *waddle* (ходити, перевалюватися), *waul* (кричати, нявчати), *whale* (щось дуже велике, величезне), *wheeze* (тяжке дихання, хрипіння), *whelp* (дитинча, маля), *wezz* (дзижчання, свист), *wild* (дикий, буйний), *wolf* (вовк), *wool* (вовна) [3]. Отже, у цих власних іменах відбиваються всі дитячі страхи.

Перекладачі знайшли відповідники у фольклорі: *Бабай* (укр.), *Бука* і *Бяка* (рос.). Як бачимо, в українському перекладі два страхітливих, але уявних, персонажів утілено в один; в російському – знайдено обидва відповідника. Під ім'ям *Бука* розуміється нічний жах: згідно з повір'ям, він ходить тільки вночі, біля дворів і будинків, і викрадає зустрічних дітей. Раніше *Букою* часто лякали дітей. *Бяка* – хтось поганий, неслухняний, вередливий. Ми вважаємо, що перекладачі досить успішно впоралися із перекладом цих власних імен.

Crookshanks – *Криволапик* – *Криволап*, *Kosolapcyc*.

Це кличка kota однієї з головних героїнь книг Дж. К. Ролінг – *Crookshanks* (англ. crook – зігнути, shanks – ноги [3]). *Криволапик* (укр.), *Криволап*, *Косолапус* (рос.) – перекладачі застосовують прийом наближеного перекладу. Це приклади вдалого калькування.

Gilderoy Lockhart – *Гільдерой Локарт* – *Златопуст Локонс*.

Gilderoy Lockhart – ім'я і прізвище викладача Хогвартсу із книги Дж. К. Ролінг утворені від англійського gild – золотити, покривати позолотою, lock – локон, кучер, пасмо волосся [3]. У російському перекладі відтворюється як *Златопуст Локонс*; у власному імені відтворено зовнішній вигляд і внутрішній світ персонажа: модний письменник, чарівник з хвилястим світлим волоссям, який думає перш за все про свою зовнішність, а потім – про роботу (пусті слова). Перекладач використав прийом наближеного перекладу. В українському перекладі це власне ім'я відтворено за допомогою транскрипції – *Гільдерой Локарт*, що дозволило зберегти «іноземний», англійський колорит, але не зберегло семантичного значення, не висвітлило його внутрішньої форми.

Нами було розглянуто 188 власних імен, що зустрічаються у англійських казках та їх перекладах українською та російською мовою.

У табл. 2.1 містяться кількісні та відсоткові дані про використання різних прийомів передачі власних імен англійської казки в українських та російських перекладах.

Таблиця 2.1

Прийоми передачі власних імен

№	Прийоми	Кількість	%
1	транскрипція	26	14
2	транслітерація	48	26
3	наближений переклад	114	60

Узагальнено отримані у процесі аналізу результати показано на рис. 2.1.

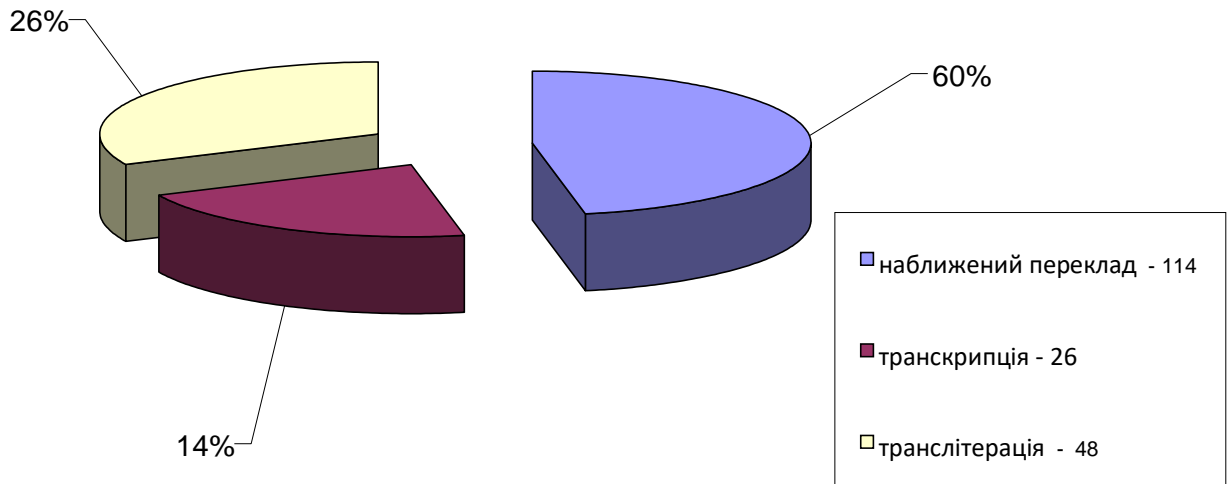

Рис. 2.1. Прийоми передачі власних імен англomовної казки в українських і російських перекладах

Отже, на основі проведеного аналізу було виявлено, що найчастіше перекладачі як українські, так і російські, вдаються до наближеного перекладу (уподібнення) – 60% проаналізованих прикладів; досить часто застосовується транслітерація (26%), рідше – транскрипція (14%).

Підкреслимо, що у виборі прийому передачі власного імені українськими та російськими перекладачами в кількісному відношенні практично не спостерігається відмінностей.

Частотність застосування прийому наближеного перекладу (уподібнення) пояснюється тим, що жанром твору перекладу є казка, розрахована на дитяче сприйняття, на дитяче світосприйняття. Саме за допомогою калькування та

напівкалькування перекладачеві вдається висвітлити внутрішню форму власного імені, зробити його зрозумілим для дитини, навіть веселим, смішним або таємничим, страшним.

Порівняння оригінальних власних імен з їх українськими та російськими відповідниками свідчить, що художні засоби в промовистих іменах частково або повністю було збережено.

Варто відзначити, що такі прийоми передачі власного імені, як транскрипція і транслітерація, у перекладі казок використовується рідше з огляду на вікові та психофізіологічні особливості дитини. Зрозуміло, що дитина починає ознайомлюватися з казками ще у ранньому дитинстві. Якщо імена героїв будуть транслітеровані або транскрибовані, то маленькому читачеві буде важко зрозуміти, про кого йдеться і взагалі про що ця казка, оскільки будь-яке іноземне слово для нього буде незрозумілим.

У якості основних перекладацьких стратегій в українських і російських перекладах використовується очуження та одомашнення. Перекладачі змушені брати до уваги такий важливий чинник, як розрахованість казок не тільки для дітей, але й для дорослих.

Вибір стратегії очуження знаходить підтвердження в прийомах транскрипції та транслітерації, зумовлені орієнтацію на вихідну мову і культуру, які що переносять читачів до іншомовного казкового світу.

Стратегія одомашнення здійснюється за допомогою прийому наближеного перекладу (уподібнення), що дозволяє наблизити вигадану казкову реальність до дитячої аудиторії, зробити її зрозумілою, своєю та дійсно реальною.

Таким чином, у текстах англomовних казок використані власні імена як вигадані (оказіональні, утворені авторською уявою), так і реальні, що входять до мовного омастикону.

Для передачі власних імен в українських і російських перекладах застосовувалися такі перекладацькі прийоми, як транскрипція, транслітерація та

наближений переклад. Можна зазначити, що не завжди перекладацькі рішення можна назвати адекватним перекладом, але ніхто з перекладачів, як бачимо, не сумнівається у важливості та складності передачі власних імен казкових творів з однієї мови на іншу.

Висновки до другого розділу

У розділі проаналізовано прийоми передачі власних імен англomовної казки українською та російською мовами.

Визначено мету відтворення власних імен засобами іншої мови, яка полягає в тому, щоб зберегти стилістику та семантику імені тексту оригіналу.

Власне ім'я, порівняно із загальним іменем, у художньому творі має особливе значення. Саме з цим, пов'язані труднощі перекладу власних імен – пошук міжмовних ономастичних відповідників, які б адекватно та повно відбивали б авторську позицію оригінального художнього твору.

Установлено, що казки орієнтовані на дитячу цільову аудиторію, тому перед перекладачем стоїть завдання за допомогою власного імені передати характер героя, а також зімітувати звукову оболонку імені, яку дитина швидко запам'ятає та буде мати певні асоціації.

Добір власних імен у казці зумовлено «установкою на вигадку».

Визначено, що основними методами, прийомами та мовними трансформаціями при перекладі власних імен з англійської мови українською та російською мовами, є такі: транскрипція; транслітерація; калькування; конкретизація; компенсація зі збереженням загальної позитивної чи негативної оцінки персонажа; компенсація з розширенням значення оригінального імені; фонологічна заміна; використання традиційного відповідника; генералізація; опущення; додавання та ін.

Виявлено, що в оригінальних текстах використовуються як вигадані, так і реальні імена. Для передачі власних імен перекладачі використовувалися такі прийоми: транскрипція, транслітерація та наближений переклад (уподібнення). Не завжди перекладацькі рішення були адекватними перекладами, проте, схоже, ніхто з них не ставить під сумнів важливість і складність передачі власних імен у казкових творах з однієї мови на іншу.

Частотність застосування прийому наближеного перекладу (уподібнення) пояснюється тим, що жанром твору перекладу є казка, розрахована на дитяче сприйняття, на дитяче світосприйняття.

Прийоми передачі власного імені транскрипція і транслітерація в перекладі казок використовується рідше з огляду на вікові та психофізіологічні особливості дитини. Якщо імена героїв будуть транслітеровані або транскрибовані, то маленькому читачеві буде важко зрозуміти, про кого йдеться і взагалі про що ця казка, оскільки будь-яке іноземне слово для нього буде незрозумілим.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі визначено та схарактеризовано способи перекладу на українську та російську мови власних імен англomовної казки.

У процесі дослідження дійшли таких висновків:

1. На підґрунті вивчення й аналізу наукової літератури визначено та схарактеризовано теоретичні засади перекладу власних імен англomовної казки українською та російською мовами.

Установлено, що власні імена є універсальною мовною категорією та мають стійкі асоціації з поняттями певної національної культури. Вибір власних імен у творі літератури зумовлено культурою, історією, менталітетом народу, до якого належить автор. Для того щоб у читачів інших народів виникали такі самі асоціації, необхідними є адекватний їх переклад і якісний коментар.

Власні імена, застосовані автором в художньому творі, складають єдиний ономастичний простір, беруть участь у створенні образів персонажів і загальної образності тексту, допомагають розкрити художній задум письменника, а також є одним із головних засобів вираження авторської модальності.

Схарактеризовано специфічні риси власних імен як одиниць літературної ономастики, а саме: вторинність номінації відносно до мовної номінації; зорієнтованість на продуктивні моделі словотворення та на відповідність до місця, часу, соціального середовища зображення; виникнення на підґрунті творчого та вільного пошуку автора твору; стилістична функція в тексті художнього твору; приналежність до фактів художнього мовлення.

Визначено головні принципи передачі власного імені на іншу мову: принцип прямого переносу; принцип транслітерації; принцип фонетичної подібності (транскрипція); принцип адаптації імені до граматичної системи приймаючої мови; принцип урахування історичної традиції та характерних компонентів значення власного імені; принцип урахування конкретної прагматичної задачі.

2. Визначено, що казка є епічним жанром літератури фантастичного, алегоричного та соціально-побутового характеру зі своєю системою художніх прийомів.

Виявлено характерні риси літературної казки: наявність дива, найчастіше нереалістичного та немотивованого; наближення до реального життя. Добір власних імен у літературній казці зумовлено «установкою на вигадку».

Казки містять комунікативний, естетичний, дидактичний, психотерапевтичний аспекти. Коли дитина слухає казку, вона сприймає філософські смисли, стилі взаємовідносин, моделі поведінки, тим самим відбувається виховання дитини, збагачення її внутрішнього світу.

Переклад англійських народних і літературних казок загалом і власних імен у них зокрема підпорядковується методологічним засадам теорії художнього перекладу, на яких будується творчість перекладача, – збереження суттєвого та еквівалентна заміна будь-яких елементів у відповідності до художньої реальності оригіналу.

3. Визначено головні труднощі перекладу власних імен в англійських казках, а саме: у мові перекладу немає наявного еквіваленту через відсутність у носіїв даної мови явища (мотивувального елементу), за допомогою якого сформоване власне ім'я (як мотивоване, похідне слово); існує необхідність передати не тільки предметне значення (семантику) власного імені, а й лінгвокультурну конотацію (колорит) – додаткове значення, відтінки, її національне та історичне забарвлення.

Основною практичною проблемою відтворення власних імен художніх творів (передусім, казкових) є відсутність будь-яких довідкових видань і словників, в яких б підсумовані і систематизовані подібні фольклорні персонажі, особливо в порівнянні з персонажами іншомовного фольклору.

4. Було проаналізовано 188 власних імен, вилучених методом суцільної вибірки із текстів англомовних казок і їх перекладів українською та російською мовою.

На основі проведеного аналізу було виявлено, що найчастіше перекладачі як українські, так і російські, вдаються до наближеного перекладу (уподібнення) – 60% проаналізованих прикладів; досить часто застосовується транслітерація (26%), рідше – транскрипція (14%).

Порівняння оригінальних власних імен з їх українськими та російськими відповідниками свідчить, що художні засоби в промовистих іменах частково або повністю було збережено.

Установлено, що в якості основних перекладацьких стратегій в українських і російських перекладах використовується очуження та одомашнення. Перекладачі змушені брати до уваги такий важливий чинник, як розрахованість казок не тільки для дітей, але й для дорослих. Вибір стратегії очуження знаходить підтвердження в прийомах транскрипції та транслітерації, зумовлені орієнтацію на вихідну мову і культуру, які що переносять читачів до іншомовного казкового світу.

Стратегія одомашнення здійснюється за допомогою прийому наближеного перекладу (уподібнення), що дозволяє наблизити вигадану казкову реальність до дитячої аудиторії, зробити її зрозумілою, своєю та дійсно реальною.

Перспективним напрямом подальшої роботи вважаємо аналіз способів перекладу безеквівалентної лексики в перекладах англомовної літературної казки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Б. М. Українські власні назви (антропоніми й топоніми) в англійському написанні. *Мовознавство*. 1993. №1 (157), січень-лютий. С. 11-15.
2. Альошина К. О. Способи перекладу «промовистих» імен у художній літературі (на матеріалі англійських та українських перекладів науково-фантастичних творів І. Єфремова). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. №46/1.
3. Англо-український словник. URL: <https://www.dict.com/>
4. Белей Л. Л. Ономастикон «Гаррі Поттера» Джоан Ролінг – шляхи передачі. *Ономастичні науки*. 2008. №2. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/39206>
5. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен. *Вісник СумДУ*. Філологія. 2007. №1. – С. 62–67.
6. Бобро М. П., Присяжнюк Л. Р. Лінгвокультурна семантика антропонімів і топонімів у романі Дж. Мартіна «Гра престолів» та особливості їх перекладу українською мовою. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія». Вип. 88. Харків, 2021. С. 67-73. DOI: 10.26565/2227-1864-2021-88-10
7. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: підручник. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. 519 с.
8. Бойко Г. А. Особливості перекладу власних імен персонажів серії романів Дж. Роулінг про Гаррі Поттера. 2014. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14462/1/2.pdf>
9. Бока О. В. Власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації (на матеріалі казки Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і орден Фенікса»). *Вісник СумДУ*. Серія «Філологія». 2008. №1. С. 15-19.

10. Болотнікова А. П., Мороз А. С. Поняття зоонім, проблема його опису та аналізу в польській лінгвокультурі. 2023. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/12417/1/75%20T.1-398-400.pdf>

11. Борисова О. В. Особливості перекладу власних назв (на матеріалі роману Дж. Мартіна «Гра престолів» та його перекладів українською мовою). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 50. Ч.1. С. 80–85.

12. Величко Я. А. Антропонімія в англійській мові: структурно-семантичний та функціональний аспекти / наук. кер. М. В. Герман. *Перекладацькі інновації: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*, Суми, 25-27 листопада 2010 р. / Ред. кол.: С. О. Швачко, І. К. Кобякова та ін. Суми: СумДУ, 2010. С. 5-7.

13. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. Київ: Рад. школа, 1982. 208 с.

14. Воробйова І. А. До проблеми адаптації реалій у перекладі творів жанру фентезі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Вип. 10. С. 103-106.

15. Гамалі О. І., Каневська О. Б. Окказиональний ономастикон цикла Дм. Емца о Тане Гроттер как лингвокультурный феномен. *Acta Neophilologica*. 2017. XIX (1). UWM Olsztyn. С. 159-168.

16. Гера О. Власні назви в українському перекладі книг про Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг. *Іноземна філологія*. 2007. Вип. 119 (2). С. 134–140.

17. Головня А. В. Зоонім як складова порівняння на позначення рис характеру людини (на матеріалі художньої прози Редьярда Кіплінга). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/323012743.pdf>

18. Горошко В., Корольова Т. Особливості передачі англомовних промовистих та каламбурних імен у перекладі праць Т. Пратчетта. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2020. №31. С. 84-101.

19. Гудима І. Р. Основні способи перекладу символічних власних імен. *Гуманітарний вісник*. Сер.: Іноземна філологія / Черкас. держ. технол. ун-т. 2007. №11, т. 1. С. 209–214.
20. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.16 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2000. 40 с.
21. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / за ред А. М. Богуш, Н. В. Гавриш: Вища школа, 2007. 542с.
22. Железняк І. М. Антропонім. Велика українська енциклопедія. 2020. URL: <https://vue.gov.ua/Антропонім>.
23. Загороднюк М. П., Бялик В. Д. Види та способи перекладу шекспірівських антропонімів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31 (70). №1. Ч.2. С. 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/15>.
24. Зайченко Ю. О. Експресивні зсуви при перекладі творів жанру фентезі на різних мовних рівнях. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Сер. Філологія. Педагогіка. 2014. Вип. 4. С. 22-30.
25. Зарицький М. С. Переклад: створення та редагування: посібник. Київ: Парламентське видавництво, 2004. 120 с.
26. Золота книга казок: українські народні казки. Київ: Веселка, 1990. 431 с.
27. Зоренко І. С., Каневська О. Б. Контрастивний аналіз лінгвокультурних конотацій зоонімічних образів в англійських, українських і російських пареміях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна* Серія «Філологія». Вип. 92. Харків, 2023. С. 83-92. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2023-92-12>
28. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. (На матеріалі англійських перекладів укр. прози). Львів: Вид-во при Львівському університеті, 1989. 216 с.

29. Кальниченко О. А. Теорія перекладу. Харків: Вид-во НУА, 2017. Ч. 1. 64 с.
30. Каневська О. Б., Щербак С. В. Еволюція образу лиса в творах І. Франка «Фарбований Лис», «Лис Микита» та Й. Гете «Райнеке-Лис». *Україна і Німеччина: етнокультурні лінгводидактичні та мистецько-духовні обміни, взаємозв'язки та взаємовпливи*: зб. наук. праць. Кривий Ріг: Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 2012. Вип. 3. С. 126-132.
31. Карабан В. Способи перекладу лексичних одиниць. Переклад англійської науково-технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2002. 576 с.
32. Карабан В. І., Олійник Т. С. Етноспецифічність власних імен та передача їхніх антономастичних значень у перекладі. *Вісник: Іноземна філологія*. Київський університет імені Тараса Шевченка. 1998. Вип. 27. С. 25–27.
33. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15; Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Київ, 2006. 32 с.
34. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики. Одеса: Астропринт, 2006. 325 с.
35. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
36. Клименко Л. В. Художній переклад як вид міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції. *Літературознавчі студії*. 2015. С. 228–235.
37. Клименко О. С. Особливості перекладу власних імен у творі М. Мітчелл «Віднесені вітром». *Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка*. Сер.: Філологічні науки. 2012. № 14 (249). С. 211–215.
38. Клічук О. Д. Онімична специфіка повісті Р. Дала «The BFG». *Записки з ономастики*. 2001. Вип. 5. С. 81–91.

39. Ковальчук О. П. Структурно-семантичні особливості епонімів англійської та української мов: автореф. дис. ... канд. філол. наук: Львів, 2019. 198 с.
40. Козачкова А. А. «Промовисті» імена та прізвища у перекладі: етимологія, морфологія, стиль (на матеріалі англійської, української та російської мов). *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2011. С. 282-286.
41. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навчальний посібник. Київ: «Юніверс», 2003. 280 с.
42. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1982. 165 с.
43. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: «Нова книга». 2001. 448 с.
44. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. 2 вид. Київ: Академія, 2005. 368 с.
45. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції: монографія. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. 470 с.
46. Левицька Л. Я. Жанрові та стильові особливості романтичної казки Людвіга Тіка «Білявий Екберт» (1797). *Молодий вчений*. 2018. № 3.1 (55.1), березень. С. 85-88. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.1/21.pdf>
47. Лесінська О. М. Дослідження ономастикону художнього простору текстів Д. Г. Лоуренса. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. «Львівський філологічний часопис». 2019. №6. С. 132-136. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-22>.
48. Лєвочкіна С. В. Лінгвокогнітивні аспекти онімів у художньому тексті в жанрі фентезі (на матеріалі творів Урсули Ле Гуїн): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: 2018. 20 с.

49. Литвин І. М. Перекладознавство: науковий посібник. Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
50. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.1: А – Л. 608 с.
51. Лукаш Г. П. Ономастикон прозових творів Володимира Винниченка: дис. ... канд. філол. наук 10.02.01 / Донецький держ. ун-т. Донецьк, 1997. 178 с.
52. Максимюк М. Особливості постмодерністського тексту та їх вплив на онімний простір. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2016. №1 (9). С. 19–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arcpnim_2016_1_5 (дата звернення: 22.09.2023).
53. Марчук О. В. Власні назви у фентезійних творах: класифікація антропонімів. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2017. № 26. Т. 2. С. 78–93.
54. Матковська І. В., Макаренко Ю. Г. Компаративний аспект лексико-семантичних особливостей перекладу авторських номінацій у фентезійних творах. *Філологічні трактати*. 2012. Том 4. № 4. С. 80–84.
55. Мельник М. Р. Вивчення власних назв в українській художній літературі. *Наша школа*. 1998. №3. С. 50–52.
56. Микитюк І. М. Власна назва в художньому тексті (на матеріалі англomовної «малої прози»). *Науковий вісник Чернівецького ун-ту*. Чернівці, 2008. Вип. 370–371. С. 179–187.
57. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови: підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов. Харків: Основа, 1993. 256 с.
58. Некряч Т. «Що в імені моєму?»: промовисті імена в шекспірівських творах як проблема перекладу (до 450-річчя з дня народження Вільяма Шекспіра). 2014. С. 115-120. *Українські переклади Шекспіра*. URL: <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/promovysti-imena-v-shekspirivskykh-tvorakh/>

59. Некряч Т. Є., Чала Ю. П. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів. Вінниця: «Нова книга», 2008. 196 с.
60. Нефьодова О. Д. Особливості лінгвостилістичної організації тексту британської літературної казки: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04: «Германські мови». Харків, 2001. 19 с.
61. Нормативна таблиця для відтворення українських власних назв засобами англійської мови. *Рішення Української комісії з питань правничої термінології* №9. Протокол №2 від 19 квітня 1996 р. URL: <http://www.brama.com/art/transliterationu.html>
62. Олійник Т. С. Семантичні та функціональні характеристики символічних власних імен в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2001. 16 с.
63. Особливості перекладу власних назв в художніх творах. URL: http://confcontact.com/2013_04_17/25_Pedan.htm.
64. Панченко О. Деякі засоби перекладу «вигаданих» слів. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Випуск 175. 2017. С. 657-662.
65. Папуша О. М. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу: автореф. дис. канд. філол. наук. Тернопіль, 2004. 19 с.
66. Петренко О. Д. Ономастика дитячих творів Роалда Дала: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови»; Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2006. 17 с.
67. Пеліна О. В. Особливості перекладу українських ідеонімів і прагматонімів англійською мовою: автореф. дис. ... канд. філол. наук: Одеса, 2014. 19 с.
68. Подгурська І. О. Ономастичний простір дитячих творів Роальда Дала. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Випуск 16. С. 316-320. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.16.58>

69. Полюжин М. М., Максимчук Н. М., Омельченко Л. Ф. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську: навчальний посібник. Київ: УМК ВО, 1991. 96 с.

70. Потапова А. Є. Відтворення стилістичних засобів у перекладі дитячої художньої літератури (на матеріалі українських, німецьких та російських перекладів творів Дж. Ролінг): автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16: «Перекладознавство». Одеса, 2011. 20 с.

71. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.

72. Рибко Н. В. Переклад власних назв. *Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ* (Вінниця, 14-23 березня 2018 р.). 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/4774>.

73. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке: монографічне видання. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.

74. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

75. Сеньків О. М. Індивідуально-авторська назва в англomовному дитячому фентезі. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2017. №27, том 2. С. 121–125.

76. Словник античної міфології / Укл. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. ст. А. О. Білецького; відп. ред. А. О. Білецький. 2-е вид. Київ: Наукова думка, 1989. 240 с.

77. Солощенко К. Д. Труднощі перекладу іншомовних власних назв у казках. *День філолога на факультеті іноземних мов*: збірник матеріалів науково-практичної конференції та творчої лабораторії для студентів, учнів та вчителів. Кривий Ріг, 2023. 116 с. С. 75-77.

78. Сорокотенко О. В. Літературна казка: порівняльний та типологічний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1996. 16 с.

79. Співак С. М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії: комунікативно-когнітивний підхід: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; Київськ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2004. 19 с.

80. Стасюк Б. В. Неповноеквівалентність власних назв (на матеріалі українського перекладу казкової повісті Дж. Р. Р. Толкіна «Farmer Giles of Ham»). *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія Лінгвістика*. Випуск X. Херсон: Видавн. ХДУ, 2009. С. 209–214.

81. Тимченко Є. Особливості перекладу власних назв у казках. *Іноземна філологія*. 2007. Вип. 119 (1). С. 119–124.

82. Фоміна Л. В. Особливості перекладу художніх творів: методично-навчальний посібник з дисципліни «Особливості перекладу художніх творів» для магістрів за спеціальністю «Переклад». Дніпропетровськ: вид-во НГУ, 2015. 178 с.

83. Чередниченко О. Про мову і переклад. Київ: «Либідь», 2007. 248 с.

84. Черновалик І. В. Функціонально-семантичний аналіз власних назв у художньому тексті: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1995. 17 с.

85. Чумак Г. В. Перекладацька стратегія В. Морозова при передачі власних імен в українських перекладах авторських дитячих казок. 2012. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream>

86. Шапошник О. М. Власні назви як перекладознавча проблема (на матеріалі англomовних текстів фентезі для дітей та їх українських перекладів). URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/8496/15.%20Власні%20назви%20як%20перекладознавча%20проблема%20%28на%20матеріалі%20англ%20омовних%20текстів%20фентезі%20для%20дітей%20та%20їх%20українських%20перекладів%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

87. Ярова С. А. Функціонування власних назв у художньому тексті та проблема їх перекладу. *Філологічні студії*. Луцьк, 2004. №1. С. 230-235.

88. Aguilera Camara E. The Translation of Proper Names in Children's Literature. Elvira Camara Aguilera. URL: <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4666.pdf> .

89. Ashley L. R. N. Mudpies which Endure: Onomastics as a Tool of Literary Criticism. *Names in Literature. Essays from Literary Onomastics Studies* / ed. by Grace Alvarez-Altman, Frederick M. Burelbach. Lanham, New York, London: University Press of America, 1988. P. 11–34.

90. Coillie J. Van Character Names in Translation: A Functional Approach. *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies* / [ed. by Jan Van Coillie & Walter P. Verschueren]. New York: Routledge, 2014. P. 123–140.

91. Felecan O., Bughesiu A. Onomastics in Contemporary Public Space. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2013. 617 p.

92. Fernandes L. Translation of Names in Children's Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play. *New Voices in Translation Studies*. 2006. №2. P. 44–57.

93. Fornalczyk A. Anthroponym Translation in Children's Literature – Early 20th and 21th Centuries. *KALBOTYRA*. 2007. № 57 (3). P. 93–101.

94. Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature / [ed. by Shelby A. Wolf, Karen Coats, Patricia Enciso, Chriatian A. Jenkins]. London, New York: Routledge, 2011. 555 p.

95. Holmes J. Translated. Papers on Literary Translation and Translation Studies. Amsterdam: Rodopi, 1988. 117 p.

96. Inggs Ju. From Harry to Garri: Strategies for the Transfer of Culture and Ideology in Russian Translations of Two English Fantasy Stories. *Meta: Translators' Journal*. 2003. Vol. 48. №1–2. P. 285–297.

97. Lvova N. L., Zamoroz T. Onomastics in Fairy Tale Discourse. *Актуальні проблеми германської філології та Болонський процес: матеріали II міжнар. наук. конф.* (Чернівці, 12 трав. 2007 р.). Чернівці: Книги XXI, 2007. С. 177–179.

98. Nord C. Proper Names in Translation for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point. *Meta: Translators' Journal*. 2003. Vol. 48. № 1–2. P. 182–196.
99. Nowakowska A. Cziowiek jak zwierzka. *Sfrazologizowane porównania odczasownikowe na podstawie Siownika frazeologicznego języka polskiego*. *JAK* 15. 2003. S. 97-103.
100. Orudari M. Translation Procedures, Strategies and Methods. *Translation Journal*. Vol. 11. № 3. 2007. URL: <http://translationjournal.net/journal/41culture.htm>
101. Rey A. The concept of neologism and the evolution of terminologies in individual languages. *John Benjamins Publishing Company*. 2005. P. 311–330.
102. Rubel P. G. Translating cultures. Oxford, New York: Berg, 2003. 289 p.
103. Smith E. C. The Story of Our Names. New York, 1959. 440 p.
104. Spagińska-Pruszek A. Komponent animalistyczny we frazeologizmach języka polskiego, rosyjskiego i chorwackiego (aspekt translatoryczny). *Słowo. Tekst. Czas. Materiały V Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Szczecin* / Aleksiejenko M. (red.). 2001. S. 119-123.
105. Stolt B. How Emil Becomes Michel: On the Translation of Children's Books. *Translation of Children's Literature: A Reader* / [ed. by Gillian Lathey]. Clevedon: Cromwell Press, 2006. P. 67–83.
106. Socio-onomastics: The Pragmatics of Names / ed. by: T. Ainiala, J.-O. Östman. Helsinki: John Benjamins Publishing Company, 2017. 231 p.
107. Weekley E. Jack and Jill. A Study in Our Christian Names. London: Gale, 1974. 193 p.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

108. Баум Л.Ф. Чарівник Країни Оз. URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1817>
109. Кіплінг Р. Повні тексти творів. URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/author.php?id=97>
110. Льюїс К. Хроніки Нарнії. Срібне крісло. URL:
https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=8478#google_vignette
111. Мілн А.А. Вінні-Пух та його друзі. URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3749>
112. Уайльд О. Щасливий принц. URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=274>
113. Baum F. The Wonderful Wizard of Oz. URL:
<http://www.cs.cmu.edu/~rgs/wizoz10.html>
114. Grahame K. The Wind in the Willows. URL:
<http://www.classicreader.com/read.php/bookid.132/>
115. Kipling R. Just so Stories. 1979. 254 p.
116. Lewis C. S. The Horse And His Boy. URL: <http://www.franklang.ru/>
117. Lewis C. S. The Lion, The Witch And The Wardrobe. URL:
<http://www.franklang.ru/>
118. Milne A. A. Winnie-the-Pooh. URL: <http://www.gutenberg.org/milne>.
119. Rowling J. K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone. New York: Arthur A. Levine Books, 1998. 309 p
120. Wilde O. The Happy Prince. URL:
<http://www.bibliomania.com/0/2/57/frameset.html>